

FF UK PRAHA
Ústav slavistických a východoevropských
studií
obor: polonistika

POLSKÁ POEZIE A JEJÍ
PŘEKLADATELÉ VE
SLOVANSKÉM PŘEHLEDU
V LETECH 1899–1930

Barbara Kramarzová

Vedoucí práce: Dr. Aleksandra Pająk

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě pramenů a literatury, které zde uvádím.

V Praze 19. srpna 2006

Děkuji zesnulému panu prof. PhDr. Jaroslavu Valentovi, DrSc., který mě k této práci přivedl a svědeckým nadšením sledoval její počátky. Mé velké díky patří také paní Dr. Aleksandře Paják za trpělivost a cenné rady a panu PhDr. Petru Kaletovi, Ph.D. za konzultace a obětavou pomoc při získávání pramenů a literatury.

OBSAH

1. Úvod.....	5
2. Česká periodika se slovanskou problematikou před Slovanským přehledem.....	9
3. Slovanský přehled a Adolf Černý.....	18
4. Ohlas polské literární tvorby v Čechách od druhé poloviny 19. století do první světové války.....	27
5. Problematika překladu z češtiny do polštiny od konce národního obrození do třicátých let 20. století.....	36
6. Překladaelé polské poezie ve Slovanském přehledu a jejich práce.....	42
6.1. František Kvapil.....	43
6.2. Adolf Černý.....	51
6.3. Jaromír Borecký.....	54
6.4. Pavla Maternová a další překladaelé.....	56
7. Slovanský přehled po první světové válce.....	59
8. Kašubská poezie na stránkách Slovanského přehledu.....	61
9. Závěr.....	65
9.1. Streszczenie.....	68
10. Prameny a literatura.....	71
10. 1. Literatura a tištěné prameny.....	71
10. 2. Archivní prameny.....	75
11. Seznam zkratek.....	76
Přílohy	76

1. Úvod

Literární kontakty mezi Čechy a Poláky se v překladatelské oblasti odvíjely již od počátku 16. století, kdy vznikají v Čechách první překlady z polštiny. Byly to z počátku překlady pranostik a kalendářů, avšak za první ucelený překlad z polštiny se považuje až *Kronyka turecká* Michała Konstantyna z Ostrowice z roku 1541. Polské překlady byly vůbec prvními ze slovanských jazyků v českém prostředí. Od druhé poloviny 16. století počet překladů stoupal. Češi jevíli značný zájem o polskou literaturu, avšak české publikum dostávalo do rukou překlady mnohdy nepřilíživých významných polských literátů. Díla talentovaných autorů, jakým byl např. renesanční básník Mikołaj Rej z Nagłowic, se dostala do Čech až koncem 16. století a neměla v Čechách příliš velký ohlas. Výběr autorů byl totiž závislý na společenské, hospodářské a kulturní situaci v Čechách, která byla v Polsku značně odlišná. Do poloviny 16. století čerpala polská literatura z české literární tvorby, tato situace se však změnila ve druhé polovině 16. století. Po ztrátě samostatnosti a porážce stavovského povstání v roce 1620 nastal kulturní a literární úpadek českého národa. V souvislosti s tím počet překladů z polštiny klesal.¹ Situace se začala měnit v období českého národního obrození od sedmdesátých let 18. století do padesátých let 19. století. Toto období mělo pro vzájemné literární vztahy značný význam, neboť vývoj národního jazyka byl v obou zemích odlišný. Zatímco v Polsku se už od třicátých let 18. století zdokonalovala spisovná polština, v Čechách podléhajících útisku a germanizačním snahám ze strany vládnoucího centralizmu, byl tento vývoj opožděn. Proto bylo české národní obrození obdobím recepce polské literární tvorby a jazykových hodnot polštiny. Nemalou roli zde hrála i tehdy aktuální myšlenka slovanské vzájemnosti a mezislovanské kulturní spolupráce. Od konce 18. století do první poloviny 19. století byli v českém prostředí populární básníci polského osvícenství a sentimentalismu (např. Ignacy Krasicki nebo Franciszek Dionizy Kniaźnin), avšak polština sloužila Čechům i jako pomocný a zprostředkující jazyk při

¹ BEČKA, Josef, *Polské písemnictví ve světle českých překladů I. Do českého obrození*. Česko-polský sborník vědeckých prací II. Praha 1955.

překladech ze západních literatur. Tak vznikl např. Puchmajerův překlad Montesquieova *Chrámů gnídkého*, jenž byl vytvořen podle polského překladu Józefa Szymanowského.²

Již v první polovině 19. století začal Čechy ovlivňovat polský romantismus, s nímž se vyrovnávalo několik následujících generací českých básníků a překladatelů. Nejpopulárnější byli v Čechách především přední básníci tohoto směru Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki a Zygmunt Krasiński. V tomto období docházelo ke značnému rozvoji překladatelského umění a především k rozšíření překladů mezi českými čtenáři prostřednictvím časopisů. Velkou úlohu v tomto sehrál *Slovanský přehled*, časopis zaměřený na slovanskou problematiku. Vedle historie i současné politické situace v jednotlivých slovanských regionech sledoval kulturní a literární vývoj slovanských národů. Jeho zakladatel Adolf Černý kladl velký důraz také na informovanost českých čtenářů o slovanské literatuře, a to především v oblasti poezie. Své významné místo v časopise měla vedle ruské, chorvatské, slovinské, bulharské, lužickosrbské, běloruské a ukrajinské poezie i poezie polská.

Naším cílem je charakterizovat překlady z polské poezie v období od vzniku *Slovanského přehledu* v roce 1899 do roku 1930 a díla jejich autorů. Na toto období se zaměříme v rámci obecného náhledu na recepci polské poezie a literatury v Čechách, což mělo vliv na výběr a popularitu překládaných polských básníků v českém prostředí, a přihlédneme i k okolnostem vzniku *Slovanského přehledu*. První část shrnuje problematiku časopisů, zabývajících se slovanskými záležitostmi od počátku 19. století do vzniku *Slovanského přehledu*. Přihlédnuto je i k dalším časopisům, které v tomto období publikovaly překlady z polské literatury. V dalších kapitolách je analyzován ohlas polské literární tvorby v českém prostředí v období od druhé poloviny 19. století do dvacátých let 20. století. Pozornost je rovněž věnována vzniku a první etapě existence *Slovanského přehledu* a redaktorské a publikační činnosti jeho zakladatele A. Černého. Patří sem překladatelská činnost F. Kvapila, A. Černého a dalších překladatelů spolupracujících z časopisem. Práce se zaměřuje rovněž na styl a techniku překladu. Práci uzavírá charakteristika časopisu v poválečném období a

² BARTOŠ, Otakar, *K problematice historického vývoje překládání z polštiny do češtiny*. Slavia Occidentalis, 1964, str. 3-22.

zvláštní kapitola o poezii kašubské, která byla silně ovlivněna literaturou polskou a je mnohými badateli považována za součást polské kultury.

Základním pramenem této práce je časopis *Slovanský přehled* z let 1899–1930, vycházející jako měsíčník. K tématu časopisů, zabývajících se slovanskou problematikou před *Slovanským přehledem*, jsou pramenem časopisy *Slovan*, *Slověnin*, *Slovanský obzor*, *Slovanský sborník*, *Slavia*. *Románové listy* a také *Časopis Českého museum*, *Květy*, *Česká včela* a *Lumír*. V práci byly také použity archívní materiály z Archiwum UJ v Krakově, Státního obecného archívu v Hradci Králové a Archívu AV ČR v Praze. Pro teorii překladu byla nejdůležitější práce zabývající se překladatelskými teoriemi a metodami v české literatuře *České teorie překladu* (Praha 1957) Jiřího Levého a rovněž důležitá byla souhrnná publikace Jozefa Macúrka a Václava Žáčka *Češi a Poláci v minulosti I–II* (Praha 1964–1967), obsahující kapitoly s podrobným rozбором česko-polských kulturních a literárních vztahů v období od druhé poloviny 19. století do první světové války. Vývoj a historii vzniku českých časopisů i obecné informace o literární situaci a rozvoji českého novinářství nám poskytla práce *Dějiny československé žurnalistiky* (Praha 1981) M. Beránkové. Dále pak literární práce Karla Krejčího *Polská literatura ve věrech revoluce* (Praha 1949) zabývající se tvorbou polských pozitivistů a modernistů a také sborník věnovaný tvorbě modernistů ve slovanských literaturách *Moderna ve slovanských literaturách* (Praha 1988). Podrobný rozbor recepce slovanských literatur v Čechách byl zpracován ve sbornících *Západoslovanské literatury v českém prostředí do roku 1918* (Praha 2003) a *Západoslovanské literatury v českém prostředí ve 20. letech* (Praha 2004). Oba sborníky se z velké části věnují recepci polské literatury v českém prostředí i česko-polským literárním a kulturním vztahům včetně literatury kašubské od sedmdesátých let 18. století do roku 1945. V nich byl otištěn příspěvek R. Putzlacher-Buchtové *Polská poezie v knižních a časopiseckých překladech ve 20. století*, analyzující problematiku překladů z polské poezie. Informuje i o překladech z prvních tří desetiletí 20. století, ale zaměřuje se především na období od konce druhé světové války do osmdesátých let 20. století. František Kvapil zde vystupuje jako překladatel Zygmunta Krasínského a společně s Adolfem Černým jako autor překladů poezie Juliana Tuwima, které se ve *Slovanském přehledu* objevily v roce 1928.

Překlady z polské poezie byly zpracovány mnoha autory (např. J. Krystýnek, O. Bartoš, J. Bečka aj.) z překladatelského i literárního úhlu pohledu, avšak problematika polské poezie a jejích překladatelů na stránkách *Slovanského přehledu* v letech 1899 až 1930 nebyla dosud podrobně zpracována. Tato práce je proto první, která se věnuje této problematice.

2. Česká periodika se slovanskou problematikou před Slovanským přehledem

První pokusy o založení časopisu, který by informoval o slovanských otázkách a slovanském kulturním životě, byly vědeckého, literárního nebo politického rázu. Naším tématem není zevrubné zpracování celé této problematiky, a proto zmíníme pouze významnější časopisy, které vznikly v českém prostředí, nikoliv periodika zahraniční a zaměříme se na polskou problematiku a překlady z polské literatury.

V období českého národního obrození se objevuje od roku 1806 šest čísel nejstaršího informačního odborného slovanského sborníku *Slavín*, vydávaného Josefem Dobrovským v němčině. Po několikaleté přestávce se ho Dobrovský snažil obnovit a začal ho vydávat jako publikaci s názvem – *Slovanka*, ani ta se však dlouho neudržela.³ Po jeho smrti v roce 1829 nebyly příliš příznivé podmínky pro hlásání slovanských idejí. Český kulturní i politický život byl pod silným tlakem rakouské cenzury a tato situace se ještě zhoršila po nástupu Františka Josefa I. na rakouský trůn.

Roku 1848 došlo k odvážnému a významnému kroku, když byl svolán první Slovanský sjezd do Prahy. Tato událost vyvolala vlnu nadšení a snah o prosazení slovanských myšlenek. V Hradci Králové vznikl nový časopis *Polabský Slovan* a v Praze časopis *Lípa Slovanská*. Zvláště ta, se svým heslem: „Volnost, rovnost a bratrství Slovanských národů“, poukazovala na polský národ rozdělený do tří státních útvarů, jehož veškeré aktivity podléhaly zvláště v ruské části Polska cenzuře. Poláci se však nevzdávali a nebáli se vydávat všestranně informující časopisy. Na počátku roku 1849 byla *Lípa Slovanská* přejmenována na *Noviny Lípy Slovanské*, které vycházely jako deník. Jejich vydávání však muselo být z finančních důvodů již v roce 1849 ukončeno.⁴

V roce 1850 založil Karel Havlíček časopis *Slovan* zaměřený na slovanské politické problémy. Uveřejňoval v něm stálou rubriku *Domáci a zahraniční zprávy*, *Rakouské zprávy politické* a otiskl i několik překladů ze slovanských literatur. Z polské literatury to byly ukázky z memoárů *Pamiętnik*, sepsané generálem Józefem

³ *Slovanky* vyšly pouze dvě čísla.

⁴ FRINTA, Antonín, *Čeští předchůdci „Slovanského přehledu“*. SP, 1932, roč. XXIV, str. 1-7; 84-91; 143-146.

Wysockým, komandantem polské legie v Uhrech v letech 1848 a 1849.⁵ Po roce 1851 bylo vydávání časopisu přerušeno na několik let a v roce 1865 bylo znovu obnoveno redaktorem a vydavatelem Vilémem Hruškou. *Slovan* měl ovšem stále více politický náboj, a v roce 1874 byl sloučen s politickým deníkem *Brousek* (1874-1878).

Roku 1862 vznikl pražský rusko-český časopis *Slověnin*, jehož zakladatel František Jan Jezbera prosazoval myšlenku, aby všichni Slované přijali cyrilici. Cílem časopisu bylo vzájemně seznamovat Slované s jejich kulturou. *Slověnin* uveřejňoval příspěvky s českou, polskou, lužickosrbskou i kašubskou tematikou i básně v cyrilici, avšak o soudobém kulturním životě informoval velmi málo.⁶

Počátkem roku 1872 se začal objevovat další prorusky orientovaný měsíčník *Slovanský svět*, jehož redakce považovala ruštinu za jazyk všech Slovanů. Časopis poukazoval na hrozbu německého nebezpečí a vybízel ke spojení a politické spolupráci Slovanů. Většina otištěných článků byla anonymních. Jejich autoři se zřejmě obávali postihů za hlásání slovanských myšlenek v tehdejší Rakousko-Uhersku. Psali nejčastěji o Rusech, Slovácích a Srbech, ale o Polácích se zmiňovali málo. *Slovanský svět* vyšel dvanáctkrát a kvůli finančním potížím zanikl stejně tak jako jeho pokračovatel *Slovanský obzor*, který se snažil být o něco objektivnější. Polákům věnoval více pozornosti, uveřejňoval články a překlady krátkých povídek ze slovanských literatur, mezi nimi také z polštiny.⁷ O aktualitách ze slovanského života psal časopis ve stálé rubrice *Směs*. Prvních pět čísel vyšlo rovněž v ruštině. *Slovanský obzor* byl jako čtrnáctideník později ještě jednou obnoven Arnoštem Schwabem-Polabským v roce 1882 v Pardubicích. V té době už sice existoval konkurenční *Slovanský sborník* Edvarda Jelínka, ale nebylo jisté, zda bude jeho vydávání pokračovat. Druhým číslem ovšem *Slovanský obzor* zanikl, a do dnešní doby se zřejmě nezachoval ani jeden jeho výtisk.

Roku 1875 byly založeny *Slovanské listy*, politický deník, hlásající austroslavismus. Informovaly o politickém dění doma i ve „slovanském“ zahraničí a kritizovaly mladočechy a jejich deník *Obrana*.⁸ *Slovanské listy* se také dlouho

⁵ *Slovan*, 1851, str. 340-349.

⁶ Po dvou letech však časopis zanikl.

⁷ Např. M. S., *Člověk srdce*, *Slovanský obzor*, 1873, roč. I, č. 7, str. 50-53. Překlad V. J. Černý.

⁸ BERÁNKOVÁ, Milena, *Český periodický tisk do roku 1918*. In: *Dějiny československé žurnalistiky*, díl I. Praha 1981.

neudržely a po pokusu o obnovení v roce 1879 opět přestaly vycházet. Překlady povídek a románů ze slovanských literatur v originále nebo v překladech začaly vycházet v letech 1875-1878 také v časopise *Slavia. Románové listy*, který přinášel romány, novely, povídky a pověsti původní nebo přeložené, doplněné řadou ilustrací. Mnohé z nich vycházely na pokračování. Příspěvky z polské literatury v něm nejčastěji překládal herec Národního divadla v Praze Jiří Bittner. Mezi nimi to byl např. překlad *Věrné ženy*⁹ Józefa Korzeniowského, *Klíč k srdci slečny Julinky*¹⁰ Józefa Blizińskiego, *Americký souboj*¹¹ Wołodyho Skiby, *Šejdiři*¹² Józefa Dzierzkowského a další.

Polskou tematiku v českém prostředí uveřejňovaly i časopisy všeobecného charakteru, a to popularizační i odborné. Patřily k nim *Časopis Českého museum*, *Květy* nebo *Česká včela*. V *ČČM*, založeném koncem dvacátých let 19. století Františkem Palackým, vycházely od druhé poloviny třicátých let články předního českého publicisty Karla Vladislava Zapa (1812-1871), který informoval českou společnost o polské literatuře a kultuře zejména v Haliči, kde strávil jako úředník několik let svého života (1836-1845). Zap se naučil dobře polsky, Poláky si oblíbil a velmi rychle pronikl do haličského kulturního života. V roce 1840 vyšel v *ČČM* jeho rozsáhlý článek *O duševním a básnickém životě lidu polského*, ve kterém rozebírá zvyky, svátky a tradice polského venkova. Velkou pozornost věnuje polským národním písním, mazurkám, pověstem, pověrám, a písně doplňuje názornými příklady. Píše: „První známkou slovanskosti lidu polského jest jeho veliká zpěvavost a množství jeho písní; – ,kde je Slovenka, tu je píseň‘ praví Slovák příslovně, – i Polák má své přísloví: „Co wieś, to inna pieśń“, které na jeho hojnou a rozmanitou zásobu zděděných zpěvů poukazuje....“¹³ Mezi další Zapovy významné články, otištěné v *ČČM*, patří *Přehled současné literatury polské až k roku 1842*¹⁴ a článek *Zorian Doluha Chodakowski Nástin jeho života a vědeckého snažení*,¹⁵ v němž píše o životě

⁹ *Slavia. Románové listy*, roč. II, 1876, str. 15-18, 45-47, 72-75.

¹⁰ Tamtéž, roč. II, 1876, str. 126-176.

¹¹ Tamtéž, roč. I, 1875, str. 352-354, 382-386, 410-415, 436-438, 465-468, 494-495.

¹² Tamtéž, roč. III, 1877, str. 20-23, 47-50, 77-80, 105-107, 132-136, 161-165, 190-193, 216-221, 244-249.

¹³ Tamtéž, 1840, str. 19-62.

¹⁴ Tamtéž, 1844, str. 53-92, str. 246-260.

¹⁵ *ČČM*, 1842, str. 234-252

průkopníka slovanské archeologie Adama Czarnockého. Zap psal také do *Květů*¹⁶ a *České včely*. Zejména v *Květech* publikoval dopisy, v nichž popisoval kulturní život ve Lvově.¹⁷ V české společnosti se kulturně i literárně angažovala i Zapova manželka Honorata z Wiśniowských-Zapová¹⁸, která pocházela z polské zemanské rodiny žijící v Haliči. Často publikovala pod pseudonymem H z. W.Z. především v *Květech*¹⁹ a *České včele*²⁰, kde vycházely na pokračování její vzpomínky na Halič a vlastenecky laděné články převážně s polskou tematikou²¹.

V Tylových *Květech* nikdy nechyběla poezie, a tak se mohli čtenáři seznámit nejen s českou, ale i s polskou poezií, především s básněmi Adama Mickiewicze²² v překladu od Václava Štulce. O Polácích a kulturních problémech Haliče²³ psal a překládal z polštiny i pozdější vydavatel *Květů* Jaroslav Pospíšil.

Velkou konkurencí pro *Květy* byla v letech 1834-1847 *Česká včela* pod vedením Františka Ladislava Čelakovského. Publikovala články a překlady z polské literatury, které vycházely na pokračování např. *Agaj-Chán* od Z. Krasínského²⁴ v překladu od Čelakovského, nebo *Vypravování* Augusta Wilkoňského v překladu od K. W. Zapa.²⁵

¹⁶ ZAP, Karel, Vladislav, *Josef Ignacy Krašewský*. *Květy*, č. 16, 1840, roč. VII, str. 61-62; Vojtěch Boguslawský. *Květy*, č. 48, 1840, roč. VII, str. 383-384.

¹⁷ KALETA, Petr, *Karel Vladislav Zap a jeho Cesty a procházky po halické zemi*. Kraków–Lwów. Książki – czasopisma – biblioteki. Tom VII. Kraków 2005, str. 158–167.

¹⁸ Byla členkou a vůdčí osobností prvního českého ženského spolku *Spolek Slovanek*, jenž měl za úkol šířit vzdělání mezi českými dívkami a zakládat dívčí vychovatelské ústavy. Naučila se velmi dobře česky a snažila se probudit vlastenecké citění a touhu po vzdělání mezi českými ženami. V tom jí podporovala i K. Světlá, S. Podlipská a mnohé další manželky známých českých spisovatelů. Otevřeně také kritizovala kulturní omezenost české společnosti i její nevzdělanost a horlivě se snažila o povznesení a obrození českého kulturního a duchovního života i o vzájemné česko-polské porozumění. JELÍNEK, Edvard, *Honorata z Wiśniowských Zapová zápisky z rodinné korespondence a vlasteneckých vzpomínek*. Praha 1894.

¹⁹ Např. *Obrazy z mé otčiny od Honoraty z Wiśniowských Zapové*. *Květy*, 1844, č. 9, str. 34-35; č. 10, str. 38-39; č. 11, str. 42-43; č. 12, str. 47-48; č. 13, str. 50-51.

²⁰ Např. *Obrazy ze života Rusinů Nad-prutských*. *Česká včela*, 1846, str. 71-72, str. 75, str. 79-80, str. 83-84, str. 86, str. 91-92, str. 95-96.

²¹ Např. *Paní starostka Międzyřecká, obrazy ze života polské šlecht*. *Česká včela*, 1845, č. 93, str. 375-377; č. 94, str. 379-381; č. 95, 383-385; č. 96, str. 387-389; č. 97, str. 391-393; č. 98, str. 395-397; č. 99, str. 399-401; č. 100, str. 403-405.

²² MICKIEWICZ, Adam, *Znělky krymské*. *Květy*, 1835, roč. II, 30. dubna, str. 173; *Tři Budrysové* (Ballada litewská). *Květy*, 1835, roč II, 7. května, str. 181; *Óda na mlados.*, *Květy české*, 1834, roč. I, 5. června, str. 191.

²³ POSPÍŠIL, Jaroslav, *Dopisy z Haliče I*. *Květy české*, 1834, roč. I, 20. listopad, str. 391-392; *Dopisy z Haliče II*. *Květy české*, 1834, roč. I, 27. listopadu, str. 403-404; *Hynek z Waldštiny, Ballada dle Adama ze Zátora*. *Květy*, 1835, roč. II, 16. června, str. 281 aj.

²⁴ KRASIŇSKI, Zikmund, *Agaj-Chan*. *Česká včela*, 1835, roč. II, str. 129-134; str. 137-141; str. 145-148; č. 20, str. 153-156; str. 161-167; str. 169-172; str. 177-181; str. 185-188; str. 193-196; str. 201-203; str. 209-211; str. 217-222; str. 225-228; str. 234-237.

²⁵ WILKOŇSKI, A., *Vypravování*. *Česká včela*, 1844, roč. XI, str. 314-315; str. 317-319; str. 321-323; str. 325-327.

Polská problematika se rovněž často objevovala na stránkách beletristického týdeníku *Lumír*, kam přispívali Edvard Jelínek²⁶ a překladatelé František Kvapil, Otakar Mokrý a Jaroslav Skalinský. V ilustrovaném týdeníku *Světobzor*, který začal vycházet v roce 1867, se také setkáváme v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století s překlady poezie mnohých slavných polských básníků jako byl např. Adam Asnyk, Juliusz Słowacki, Wincenty Pol, Stefan Garczyński, Adam Mickiewicz, Bohdan Zaleski, Józef Ignacy Krasiński aj.

Roku 1881 založil publicista, překladatel a nadšený propagátor polské kultury Edvard Jelínek (1855-1897) za finanční podpory vydavatele Jana Otty nejvýznamnější soudobý populárně-vědecký měsíčník zabývající se slovanskou problematiku s názvem *Sborník slovanský*. Před jeho založením psal od roku 1873 články o problematice Slovanů a spolupracoval po dlouhou dobu s českými i polskými časopisy, neboť se naučil velmi dobře polsky díky své polské učitelce Józefě Nowické. Ta byla nadšenou propagátorkou polské literatury, navázala s mladým Jelínkem upřímné přátelství a posílala mu polské učebnice a beletrii. Zřejmě pod jejím vlivem a podporou se stále prohluboval Jelínkův zájem o Polsko.²⁷

Během svého života procestoval mnohé slovanské země, kde čerpal témata pro své práce. Vzpomínky ze svých cest zachytil např. v *Črtech litevských* (1886), *Črtech varšavských* (1890), *Jasem a stínem. Slovanské črty z různých stran* (1891, 1894) a *Z posledního polského hnutí* (1892) aj. Pod články se podepisoval i pseudonymy jako E. J. Pravda, A. G. Popov, E. J. Pražský, E. J., Prav. apod.²⁸

Sborník slovanský měl být, jak napovídá jeho podtitul, sborníkem „statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního a společenského života.“ Jeho heslo znělo „Poznejme se“, a vycházelo z Jelínkova přesvědčení, že se Slované vzájemně málo znají, málo o sobě vědí a nedostatečně rozumí politickým problémům v jednotlivých slovanských oblastech. Jediným způsobem jak tuto situaci změnit, je

²⁶ JELÍNEK, Edvard, *Rusové v Praze*. Lumír, 1878, roč. VI, str. 186-188. *Paní kastelánová Trocká*, Lumír, 1878, roč. VI, str. 262-265, 1878, roč. VI, str. 280-283. *Adam Mickiewicz na Rusi*, Lumír, 1878, roč. VI, str. 86-89. aj.

²⁷ O J. Nowické se nezachovaly žádné informace, vše se dovídáme jen z jejích dopisů Jelínkovi, které se nacházejí v Akademii umiejętności w Krakowie, Jelínkovu korespondenci a jeho mládí zpracovala B. Jaroszewicz-Kleindienst, *W kręgu polonofilskiej działalności E. Jelínka*, 1968, Wrocław, str. 147-156 a str. 30-49.

²⁸ Lexikon české literatury, osobnosti, díla, instituce. Svazek H-J. Praha 1993, str. 488-490.

pravdivě a objektivně informovat společnost prostřednictvím článků. První díl byl spíše sborníkem prací s Jelínkovou předmluvou než časopisem. Na jeho vzniku se z velké části podíleli i Poláci, především archeolog Adam Honory Kirkor²⁹ a syn Adama Mickiewicze Władysław Mickiewicz.³⁰ Z dalších slovanských spolupracovníků vynikli např. Michal Hórnik, reprezentující Lužické Srby, Rus Alexandr Pypin a z Čechů to byli např. František Alois Hora nebo Josef Holeček. Po roční odmlce byl časopis přejmenován na *Slovanský sborník* a začal vycházet od roku 1883 jako měsíčník.³¹ Informoval o historii i současnosti všech Slovanů, a také o činnosti pražských slovanských spolků.³² Publikoval překlady ze slovanské poezie, literární přehledy, dopisy a nekrology. Jelínek se mohl poučit od svých předchůdců, a tak striktně kladl důraz na to, aby články se slovanskou tematikou byly objektivní, zaujaly co nejširší oblast čtenářů, a aby byla zachována rovnováha v počtu článků týkajících se různých slovanských národů a oblastí. Velkou část článků do *Slovanského sborníku* psal sám a mnohé z nich se týkají polské problematiky, především kultury. Jelínek se obvykle vyhýbal rozboru politických problémů. Jeho časopis měl Slovany sblížovat, nikoliv „rozdmýchávat“ konflikty, a konflikt polsko-ruský byl v té době nepřehlédnutelný.

V prvním ročníku *Slovanského sborníku* vzbudil velkou pozornost a kritiku (zvláště v Polsku) jeho článek *Polské paní a dívky. List z dějin národního a společenského života*,³³ v němž charakterizuje ženské emancipační hnutí v Polsku ve 19. století. K tomuto tématu se později ještě několikrát vracel. Přestože jsou polské hrdinky v těchto rozsáhlých článcích poněkud idealizovány, hlavním přínosem pro českého čtenáře bylo historické pozadí, rozšiřující jeho obzor a znalost polské kultury a historie. Z materiálu, který sebral při litevských cestách sepsal článek *Na Litvě ticho!*,³⁴ v němž popisuje bohatou minulost Litvy a vilenskou univerzitu, která byla

²⁹ V prvním čísle *Slovanského sborníku* to byl článek *Hroby a mohyly doby předhistorické v Polsce, na Litvě a Rusi*. 1881, roč. I, str. 1-28. Překlad F. A. Hora.

³⁰ Pro *Slovanský sborník* připravil bibliografii nejnovějších prací se slovanskou tematikou, které vznikly ve Francii. *Bibliografie francouzská s ohledem na národy slovanské*. *Slovanský sborník*, 1881, roč. I, str. 154-156.

³¹ JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, Barbara, *W kręgu polonofilskiej działalności Edwarda Jelinka*. Wrocław 1968, str. 73-103.

³² Např. *Slovanské spolky v Praze a činnost jejich v roce 1880-1881*. *Slovanský sborník*, 1881, roč. I, str. 175-179.

³³ *SSb*, roč. I, 1881, str. 44-78.

³⁴ *Tamtéž*, roč. II, 1883, str. 566-572.

Č. 1. Edvard Jelínek

(Jaroszewicz – Kleindienst, Barbara, *W kręgu polonofilskiej działalności Edwarda Jelínka*. Wrocław 1968)

centrem vzdělanosti a kultury. Vše srovnává se současnou smutnou situací a s utlumením kulturního života. V tomto článku si dovolil nepřímo kritizovat carské Rusko. Mnohé články se týkají polské šlechty, která pěstovala kulturu a vědu, a jejich zásluh.³⁵

Ve stálé rubrice *Rozhledy v literatuře a umění* Jelínek informoval o překladech z češtiny do polštiny a naopak, o člancích českých autorů v polských časopisech, o osobnostech polské kultury, setkáních, výstavách atd. Zajímal se i o Slované žijící v neslovanském prostředí. Psal především o Slovanech žijících ve Francii a zmínil se i o Americe. Materiály sbíral na svých zahraničních cestách. Jelínek je rovněž autorem mnoha nekrologů, při jejichž psaní často čerpal z korespondence, zápisků a memoárů a dokázal vytvořit velmi barvitý obraz osobnosti.³⁶

Od roku 1880 jezdil každý rok do Polska a postupně poznával situaci ve všech jeho třech rozdělených částech. Navázal vřelé kontakty a korespondenci s polskými publicisty, redaktory a vědci. Byli to především Adam Honory Kirkor, Władysław Mickiewicz, Józef Ignacy Kraszewski, Wilhelmina Zyndram-Kościałkowska, Bronisław Grabowski, Jan Bystron a další. Zvláště J. I. Kraszewski, s nímž navázal Jelínek čilou korespondenci a velmi ho obdivoval, pozitivně hodnotil *Slovanský sborník*. Otiskl v něm i dvě své práce *Pińsk a polesí pińské. Vzpomínky* (1883) a *Ves v Polesí. Ze vzpomínek o Polesí, Volyni a Litvě* (1886).³⁷

Z dalších polských osobností přispívala do časopisu např. publicistka W. Zyndram-Kościałkowska rozsáhlým článkem *Šlechta na Litvě. Její rozvoj historický, význam a život*³⁸ a příspěvkem o Aleksandru Świętochowském³⁹, filozofu a spisovateli, vedoucí osobnosti polské pozitivistické publicistiky a redaktoru časopisu *Przegląd Tygodniowy*. Świętochowski⁴⁰ byl předním představitelem nového hnutí v Polsku, vznikajícího po porážce povstání v roce 1863. Byl reprezentantem nejnovější polské

³⁵ JELÍNEK, Edvard, *Čartoryští v Pulavech. List z knihy „O polském úpadku a znovuzrození“*. SSb, 1883, roč. II, str. 85-89; *Vlastenecká účinnost šlechty polské. Památce Jiřího Lubomirského*, 1885, roč. IV, str. 132-138; 1885, roč. IV, str. 186-197.aj.

³⁶ Např. nekrolog věnovaný J. I. Kraszewskému v SSb, 1887, roč. VI, str. 238-240.

³⁷ SSb, roč II, 1883, , str. 15-23; str. 67-75; str. 124-132; roč V, 1886, str. 1-5; str. 58-62.

³⁸ Tamtéž, roč. III, 1884, str. 12-18; str. 77-82; str. 143-148; str. 189-195; str. 223-245.

³⁹ Tamtéž, roč. V, 1885, str. 178-181, 232-239.

⁴⁰ Jako představitel varšavského pozitivizmu, talentovaný a odvážný kritik zastaralých polských šlechtických tradic a romantických idejí, které se nenaplnily a způsobily neúspěch a pád celého povstání, hlásal potřebu hospodářského a kulturního rozvoje, osvěty a demokratizace polské společnosti.

moderní literatury. Kościalkowska tak chtěla naplnit základní myšlenky hesla „Poznejme se!“ a přiblížila českým čtenářům tehdejší kulturní, společenskou a literární situaci v Polsku.

K úplné národopisné charakteristice jednotlivých Slovanů náležel podle Jelínka i jejich jazyk a jazyková situace regionu, a tak se na stránkách časopisu objevují práce jazykovědce Jana Bystroně, jenž věnoval většinu svých článků problematice Slezska, jeho školství a polským nářečím na Těšínsku.⁴¹ V Čechách oblíbený prozaik a autor satirických komedií Michał Bałucki (1837-1901) uveřejnil ve *Slovanském sborníku* v r. 1884 svou krátkou novelu *Jubileum*⁴² v překladu Arnošta Schwaba-Polabského. Bronisław Grabowski,⁴³ neúnavný informátor a znalec Slovanů, především Čechů a Chorvatů, do časopisu přispíval jen málo. S Jelínkem ho spojovalo upřímné přátelství, ale i přes jeho prosby o příspěvky týkající se Polska, se zabýval hlavně českou problematikou. V polském prostředí intenzivně popularizoval českou literaturu a kulturu. Téměř každý rok pobýval v Čechách, dokonale znal české kulturní poměry a mezi jeho literární přátele patřily mnohé české osobnosti. Propagoval a překládal díla Jaroslava Vrchlického, Jana Nerudy, Karoliny Světlé, Elišky Krásnohorské, Julia Zeyera aj. Jelínek si Grabowského velmi vážil a ocenil jeho publikační činnost v článku *Všímají-li si nás Poláci a jak?*⁴⁴. Za zmínku stojí Grabowského článek otištěný ve *Slovanském sborníku* k třístému výročí smrti od Jana Kochanowského s podrobným přehledem polské literatury a jejích osobností v 16. století.⁴⁵

V roce 1885 byl otiskl Stanisław Windakiewicz na stránkách *Slovanského sborníku* také první článek věnovaný Kašubům s názvem *O Kašubech v zátocě pucké*. Překlady z polské poezie se často objevovaly ve stálé rubrice *Ze slovanské poezie*. Byly to verše Marie Konopnické, Adama Asnyka, Bohdana Zaleského, Władysława Tarnowského, Czesława Jankowského a dalších méně známých básníků. Poezii

⁴¹ SSb, *K jazykové a národnostní otázce ve Slezsku*, roč. III, 1884, str. 173-180; *O vlivu češtiny na jazyk polský v knížectví těšínském*, roč. V, 1886, str. 351-356; str. 417-421 aj.

⁴² Tamtéž, roč. III, 1884, str. 158-161; č. 4, str. 213-219.

⁴³ VYDRA, Bohumil, *Bronisław Grabowski a Češi*, Literární rozhledy, 1931, str. 180-182.

⁴⁴ SSb, roč. IV, 1884, str. 274-277. Podepsáno E. J. Pravda.

⁴⁵ *Jubileum Jana Kochanowského*. SSb, roč. III, 1884, str. 454-458.

překládali nejčastěji Eliška Krásnohorská, Jan Nečas a František Kvapil. Články překládal František Alois Hora.⁴⁶

Slovanský sborník měl velký úspěch mezi literáty, publicisty a vědci, ale bohužel, i přes velké Jelínkovo úsilí, si nezískal dostatečný počet čtenářů. Jeho základním problémem bylo, že se vyhýbal tématům aktuálního politického a společenského života a byl svým založením příliš obecný, než aby si získal stálé předplatitele mezi vědci a odborníky, a to nejen mezi slavisty. Po šestileté existenci *Slovanského sborníku* musel Jelínek 15. prosince 1887 oznámit svým čtenářům, že vzhledem k nedostatečnému počtu odběratelů bude další vydávání *Slovanského sborníku* zastaveno. Pro Jelínka to byla těžká rána, do *Slovanského sborníku* vložil mnoho úsilí a práce, avšak ta nebyla zapomenuta a myšlenka založení časopisu věnujícího se slovanské problematice se opět zrodila díky Jelínkovu následovníkovi Adolfu Černému. Svou činností se Jelínek významně zasloužil o prohloubení česko-polských vztahů a rozvíjení slovanské vzájemnosti.

⁴⁶ JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, Barbara, *Polonica Edwarda Jelínka i jego polskich współpracowników w „Slovanskim sborníku“*. Slavia Occidentalis, 1964, díl 24, str. 105-125. Poznań.

3. Slovanský přehled a Adolf Černý

Na přelomu 19. a 20. století byla česká slavistika na značném vzestupu. Mezinárodního věhlasu dosáhli mnozí čeští lingvisté (např. Jan Gebauer nebo František Pastrnek), literární vědci (např. Jan Máchal nebo Jan Jakubec), historikové (např. Jaroslav Bidlo nebo Jan Slavík), etnografové (např. Jiří Polívka nebo Lubor Niederle) nebo filozofové (např. Tomáš Garrigue Masaryk nebo Josef Tvrđý). Slavistika se pěstovala na univerzitní úrovni a témata jejího oboru se objevovala v několika českých odborných časopisech. Specializované periodikum na slovanskou problematiku se však podařilo založit až v roce 1898 Adolfu Černému. Vznik časopisu nebyl náhlý ani nahodilý. Začal vycházet až po více než desetileté Černého důkladné přípravě, kdy intenzivně publikoval, redakčně se podílel na vydávání časopisů a knižních publikací a především navázal řadu vědeckých kontaktů s badateli z různých slovanských oblastí (zvláště v srbské Lužici a ve všech třech částech rozděleného Polska), kteří pak mohli publikovat v nově se rozvíjejícím *Slovanském přehledu*.

Zakladatel a hlavní redaktor *Slovanského přehledu* Adolf Černý (1864-1952) byl výraznou osobností české slavistiky. Narodil 19. srpna 1864 v Hradci Králové. Zde v roce 1883 zahájil po ukončení studií na učitelském ústavu pedagogickou činnost. Stále však prohluboval a rozšiřoval své jazykové znalosti, na počátku především z angličtiny a francouzštiny. Černý byl jazykově nadaný a v pozdějších letech ovládl prakticky všechny slovanské jazyky, z nichž nejvíce vynikala jeho výborná znalost lužické srbštiny a také polštiny. Jeho dráha znalce a odborníka na slovanskou problematiku začala u Lužických Srbů, jimž vedle Poláků, a dalších Slovanů věnoval největší pozornost ve svých pracích.

Celoživotní dílo A. Černého je velmi obsáhlé, zahrnuje problematiku téměř všech slovanských národů a menšin a bylo předmětem mnoha statí a článků.⁴⁷ Nejvýznamnější a nejrozsáhlejší jsou Černého práce věnované Lužickým Srbům.⁴⁸

⁴⁷ Černý se rovněž podepisoval nejrůznějšími pseudonymy. Byly to např. A. Šťovík, A. Pravda, A. Štika, Jiří Rubín, Čný, A. Č, Handrij Čornakec, Jan Hořký, či Bohuš Dobroslavský.

⁴⁸ O osud Lužických Srbů, malého slovanského národa, který bojoval s germanizací a dokázal si udržet svoji kulturu, tradice a národní cítění, se začal zajímat již na gymnáziu. V roce 1884 poprvé navštívil Budyšin, kde se seznámil s Michalem Hórníkem, významným kulturním lužickosrbským činitelem, který měl velký vliv na jeho

Černý téměř každoročně navštěvoval srbskou Lužici, kde shromažďoval materiál pro své vědecké i populárně-naučné práce. Jednu ze svých cest absolvoval i v roce 1885, na níž se seznámil s polským historikem Wilhelmem Bogusławským. Na jeho pozvání navštívil v roce 1889 ruskou část Polska (včetně Litvy). V roce 1896 nastoupil na místo učitele ve cvičné škole mužského učitelského ústavu v Praze, kde rovněž dokončil své vrcholné dílo z oblasti lužickosrbského bájesloví *Mythiske bytosće lužiskich Serbow* (Budyšin 1898) a přispíval hesly do *Ottova Slovníku naučného*.⁴⁹

V Praze začal rovněž vydávat své první básnické sbírky a pracovat pod vedením Jaroslava Vrchlického jako člen redakce *České poesie XIX. věku*. Básně psal už od roku 1882, ale do povědomí českých čtenářů se dostal, až když začal publikovat svou poezii v časopise *Světazor*. Pod básně se podepisoval pseudonymem Jan Rokyta. Tento pseudonym si jako zastánce ideologie Jednoty bratrské nevybral náhodně, neboť kněz Jan Rokyta byl historickou postavou ze 16. století, usilující o sblížení pravoslaví s českou církví a horlivý zastánce vystupující ve věci Českých bratří a Jednoty v Polsku. Možná se tak stal pro Černého i symbolem česko-polského bratrství.⁵⁰

Básnické činnosti se intenzivně věnoval především během první světové války, kdy nemohl publikovat. Jeho poezie vycházela z díla Jana Nerudy a Jaroslava Vrchlického a většinou se dotýkala skutečných problémů tehdejší doby. Analyzovala morální etické a lidské hodnoty a odrážely se v ní aktuální i historické události viděné skrze hluboký humanismus a česko-bratrskou morálku. Černý byl přesvědčen, že českému národu je nejbližší náboženství církve česko-bratrské a husitské, a toto přesvědčení hlásá ve svých verších.⁵¹ Byly to mnohé básnické sbírky, např. *Hradby*

pozdější práci a byl pro Černého velkou autoritou. Černého Lužice okouzila a od tohoto momentu rostl jeho zájem o její hlubší poznání. Začal psát první články o této problematice a absolvoval další cesty po lužickosrbském kraji, při kterých sbíral informace a materiály pro své články. Brzy se stal v Lužici velmi populární osobností a začal být jako jediný Čech spojován s lužickosrbskou literaturou. Postupně vznikaly mnohé práce vědecké, populární publicistické, a to především z oblasti etnografie, která byla Černému odborně nejbližší. Byly to např. studie *Svatba u Lužických Srbů* (Praha 1893), populárně-naučná práce *Lužice a Lužičtí Srbové* (Praha 1912), *Lužické obrázky* (Praha 1890), *Různé listy o Lužici* (Praha 1894) a mnoho dalších publikovaných v časopisech v Čechách i v zahraničí, v češtině, v lužické srbštině a v ostatních slovanských jazycích.

⁴⁹ KALETA, Petr, *Adolf Černý a Slovanský sborník. K počátkům jeho badatelské a publikační činnosti o Lužických Srbech*. Národopisná revue, č. 3, 2004, str. 164-170.

⁵⁰ GRABOWSKI, Tadeusz Stanisław, *Adolf Černý-Jan Rokyta (1864-1952)*. Sborník v čest na akademik Alex. Teodorov-Balan, Sofja, 1955, str. 213-223.

⁵¹ TICHÝ, František, *Dílo a osobnost Adolfa Černého*. Slovanský přehled 1914-1924, Praha, 1925, str. 31-49.

Č. 2. Adolf Černý

(Pamětní kniha 1870-1913, fond Učitelského ústavu, inv. č. 1, karton č. 1, Státní
okresní archiv Hradec Králové)

padají (1906), *Za Kristem* (1903) a verše nábožensko-filozofické s husitskou tematikou, v nichž se vrací k Janu Husovi, Janu Amosu Komenskému, Janu Žižkovi a dalším. Častým předmětem Černého poezie byla i příroda, v níž hledal klid duše, inspiraci, samotu a odpočinek. Rád se uchyloval do svých vysněných krajín a do klidného světa v rodinném kruhu. Je rovněž autorem sbírek intimní lyriky jako např. *Království Ticha a Smíru* (1907), vzpomínky z cest *Balkánské zpěvy* (1913) či *Jadranské dojmy* (1915) a lyriku nejintimnější věnoval své ženě a dceři ve sbírce *Viděl jsem duši ženy* (1902).⁵² Tato sbírka byla mezi čtenáři oblíbená, ačkoliv nepřinášela nic nového. Ženu ve svých něžných, senzitivních a upřímných verších kreslí klasicky jako ideál ctnosti a čistoty. Příliš často však opakuje stejné motivy, především spojení ženské duše s oslnivou, zářivou bělostí, a to způsobuje jistou jednotvárnost a monotónnost veršů. Eliška Krásnohorská o této sbírce píše: „...Básník si tak velice libuje v nejjasnější čisté běli, že představou i slovem v ní odívá vše, a stále se vrací ku předmětům a obrazným rčením, v nichž se to takřka třpytí a kmitá bíle, sněhobíle, liliově, stříbrně, což až překvapuje, hledáme-li, na kolika asi stránkách knihy by si oko duše naší mohlo odpočinouti od té „oslnivé běli“...“⁵³

A. Černý se nezařadil mezi přední české básnické osobnosti přelomu 19. a 20. století. Bylo tomu snad proto, že se při svém velkém badatelském a pracovním nasazení nemohl poezii hlouběji věnovat a jako básník se vyvíjet. Jeho verše nevynikají zvláštní originalitou ani stylem, jsou spíše jednotvárné, plné patosu, rétoriky a vlastenectví, a již ve své době byly poněkud idealistické a nemoderní. Mnohem významnější bylo Černého dílo básníka-překladače, v němž dosáhl dobré překladatelské i básnické úrovně.

Černý se celý život intenzivně věnoval badatelské a publicistické činnosti. V počátcích svého zájmu o Slovanstvo publikoval především ve *Slovanském sborníku*. Stále studoval lužickosrbskou historii, literaturu a etnografii a postupně se stal jedním z jeho největších přispěvatelů. Jelínek si velmi vážil jeho práce, což je patrné i v dopisech adresovaných Černému, včetně dopisu ve kterém je zpráva o ukončení vydávání časopisu. Píše: „...Jakkoli v doslovu „na rozloučenou“ děkuji veřejně všem,

⁵² DOROVSKÝ, Ivan, *Všeslovan Adolf Černý-Jan Rokyta*. Slovanický jih, roč. IV, č. 5, Brno, 2004, str. 3-13.

⁵³ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška, *Nové písemnictví*, Osvěta, roč. XXXII, 1902, str. 447-449.

kteří ke Slov. sbor., a tím také ke mně přátelsky se chovali, přec mám za milou povinnost poděkovati Vám zvláště ještě těmito několika soukromými slovy. Drahy příteli! Náležel jste do nevelkého kroužku všech mých přátel, jichžto účinnost vždy vděčně vzpomínati budu. Ono šestiletí Slov. sbor. bylo periodou obtížného snažení. Vy jste se o toto snažení statečně a věrně dělil. Nebudu plýtvati slovy a proto prosím, abyste přijal již mé prostičké, ale upřímné „Zaplat' pán Bůh!“ za vše cokoli jste na prospěch Slov. sborníku učinil...“⁵⁴

Během publikování ve *Slovanském sborníku* navázal Černý mnohé důležité kontakty, které pozitivně ovlivnily jeho pozdější literární, publicistickou a vědeckou činnost. Po Jelínkově smrti převzal jeho pozůstalost i rozsáhlé literární kontakty.

A. Černý se neustále zabýval myšlenkou o založení časopisu zaměřeném na slovanskou problematiku. Až po několika letech úsilí a získávání potřebných kontaktů se mu ji podařilo zrealizovat. Stala se skutečností v roce 1898, kdy Černý založil *Slovanský přehled*, nejvýznamnější periodikum zabývající se slovanskými záležitostmi, vycházející dodnes v Čechách. V letech 1898-1914 a po několikaleté přestávce od roku 1925 do roku 1939 si Adolf Černý během působení v redakci časopisu navázal spolupráci s mnoha významnými publicisty, vědci a spisovateli. O počátcích založení časopisu píše ve *Slovanském přehledu* z roku 1946: „Sestavoval jsem seznam žádoucích spolupracovníků ze všech slovanských národů – a měl jsem hned na mysli nakladatele. Byla to firma F. Šimáček, kterou řídil Bohuslav Šimáček...Svěřil jsem se mu, vylíčil jsem mu program listu, z něhož jej zvláště zajímalo, že chci přinášeti také dopisy ze slovanského světa, takže by byl nejráději měl v časopise jen tyto dopisy, pročež by mu chtěl dát název Slovanská korespondence. Po mých důvodech však souhlasil s mým celým programem a názvem Slovanský přehled. Dohovor jsme končili cestou v ulici Palackého, na rohu Jungmannovy, kde jsme stiskem ruky úmluvu uzavřeli...“⁵⁵

Cílem nového časopisu mělo být seznamovat a informovat čtenáře o kultuře, literatuře, vědě, umění a rozvoji ostatních slovanských národů. Na rozdíl od *Slovanského sborníku* bylo prioritou pro *Slovanský přehled* zveřejňovat a psát o

⁵⁴ Dopis E. Jelínka A. Černému ze 17. 12 1887, osobní fond A. Černého-Rokyty. A AV ČR.

⁵⁵ ČERNÝ, Adolf, *Z počátků Slovanského přehledu*, SP, 1946, str. 1-2.

aktuálních současných slovanských záležitostech a problémech. V časopise pravidelně vycházely rubriky *Ze slovanské poezie*, *Dopisy*, *Rozhledy a zprávy*, *Divadlo (a hudba)*, *Umění výtvarné*, *Stati*, *Posudky a oznámení spisů*, *Přehled časopisů a knih* a mnohé články či stati byly doplněny ilustracemi, zejména mapkami nebo portréty významných slovanských osobností.

První období od založení časopisu do roku 1914, kdy vydávání zastavila válka, bylo velmi důležitou a úspěšnou etapou existence *Slovanského přehledu*. Černý časopis redigoval sám a svou všestrannou publikační i vydavatelskou činností si dokázal udržet své čtenáře a popularitu časopisu, v němž vycházely jeho články od roku 1899 až do roku 1946.⁵⁶

Od Lužických Srbů vedl jeho zájem především k Polsku, polské literatuře, jejím překladům a propagaci polštiny. Přestože byl jeho vztah k Polákům velmi vřelý a obdivoval jejich kulturu, neztrácel střízlivý a kritický pohled na polskou problematiku. Za nejdůležitější považoval spravedlnost, nestrannost a všestranné a svědomité prostudování problematiky. Nebál se porušovat ožehavá témata jako byl problém polsko-ruský, utlačování Ukrajinců a Bělorusů v Rusku či české rusofilství, za což nenalézal u některých Čechů pochopení.

A. Černý byl přesvědčen o tom, že hovoří polsky bez českého přízvuku a lépe než Jelínek, což mu potvrdili i jeho polští přátelé. 27. června roku 1900 si podal žádost o udělení lektorátu polštiny a lužické srbštiny na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Jeho žádost byla schválena 9. února roku 1901 a Adolf Černý ihned zahájil lektorské kursy polštiny, které vedl až do roku 1919. Svě studenty se snažil vést k tomu, aby získali alespoň pasivní znalost ostatních slovanských jazyků, a mohli tak číst slovanskou literaturu. Neméně důležité pro získání dobrých jazykových znalostí bylo i cestování po slovanských zemích a korespondence. Byl přesvědčen, že cestou k dosažení samostatnosti polského i českého národa je důkladná osvěta, její povznesení a vytrvalá práce sbližující národy. I při působení na Univerzitě Karlově získal mezi profesory mnohé přispěvatele do svého *Slovanského přehledu*.

⁵⁶ KALETA, Petr, *Serbske džeła Adolfa Černeho w Slovanskim přehledze*. In: Praha a Lužičtí Srbové, Sborník z mezinárodní konference ke 140. výročí narození Adolfa Černého, Praha, 2005, str. 34-41.

Polské literatuře věnoval velkou pozornost i ve *Slovanském přehledu*, v němž tiskl úryvky a ukázky z poezie, recenze, články a pravidelné roční přehledy polské literatury, jejichž autorem byl historik Piotr Chmielowski a později literární kritik Wilhelm Feldman. Důsledně se také snažil informovat své čtenáře o všech překladech z polštiny do češtiny a naopak. Kladl velký důraz na literaturu, jako na prostředek ke sblížení slovanských národů a oceňoval zvláště literaturu polskou. Na stránkách *Slovanského přehledu* se v jeho počátcích dostalo nejvíce pozornosti A. Mickiewiczowi, později J. Słowackému a S. Wyspiańskému, kteří se stali centrem Černého překladatelské činnosti. Spolu s Františkem Kvapilem a dalšími přiblížil českým čtenářům nejvýznamnější díla polských romantiků, pozitivistů a představitelů generace Mladého Polska.⁵⁷ Byla to především tvorba Elizy Orzeszkové, Stefana Żeromského, Marie Konopnické, Henryka Sienkiewicze, Kazimierza Przerwy-Tetmajera a Jana Kasprowicze.

Ve svých člancích se věnoval i některým polským malířům, např. Arturovi Grottgerovi, Stanisławovi Wyspiańskému a Janu Stykovi. Zejména alegorie *Slavie* od A. Grotgera zaujala Černého natolik, že ji umístil v roce 1900 na obálku *Slovanského přehledu*. S touto obálkou vycházel časopis dalších čtrnáct let.⁵⁸

Slovanský přehled se stal rovněž vzorem pro některé podobně založené polské časopisy, jako byly krakovský *Świat Słowiański* a Lvovský *Ruch Słowiański*. Za zmínku stojí vztah *Slovanského přehledu* ke krakovské revui *Krytyka*, vycházející v letech 1900-1914. Redaktorem a vůdčí osobností *Krytyky*, měsíčníku zaměřeného na vědu, umění a sociální otázky, byl literát Wilhelm Feldman. S W. Feldmanem se Adolf Černý seznámil pravděpodobně na svých cestách v Polsku díky filologovi Janovi Baudouinovi de Courtenay, jenž a přispíval svými články do *Slovanského*

⁵⁷ Mladé Polsko (Młoda Polska); někteří autoři jako např. K. Krejčí nebo J. Hloušková užívají termín *Mladá Polska*. Je to literární epocha v polské literatuře, jejíž počátky sahají od konce osmdesátých let 19. století, kdy Zenon Przesmycki (Miriam) založil varšavský časopis *Życie*, který vycházel do roku 1918. *Życie* se stalo propagátorem modernistických idejí v období, kdy narůstala krize v tendenční pozitivistické ideologii a literatuře. Literární díla přestávala postupně plnit výchovnou funkci a mladá generace moderních básníků, prožívající krizi životních hodnot, ztrátu víry v boha a beznadějí lidského bytí, začala hledat nové směry (symbolismus, expresionismus, impresionismus, neoklasicismus aj.). Charakteristický byl konflikt mezi umělcem (básníkem) a společností. V první fázi docházelo k intenzivnímu rozvoji dekadentní poezie, jejímiž předními představiteli byli K. Przerwa-Tetmajer, Jan Kasprowicz, Leopold Staff, později i v próze (S. Żeromski a W. Reymont) a v dramatu (S. Wyspiański, G. Zapolska).

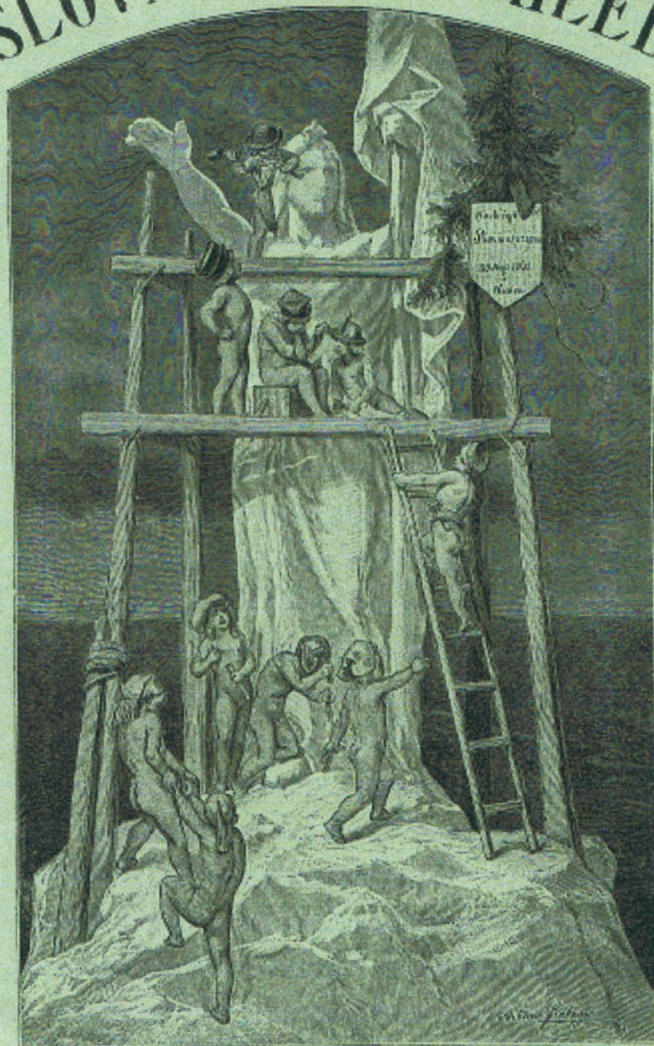
⁵⁸ BARTOŠ, Otakar, *Adolf Černý a Polsko*, AUC-Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Sborník příspěvků k 600. výročí Jagellonské university v Krakově. Praha, 1964, str. 211-231.

Číslo 10

ČERVENEC.

ROČNÍK IX.

SLOVANSKÝ PŘEHLED

V PRAZE 1907.

Č. 3. Obálka *Slovanského přehledu* s alegorií Slavie A. Grottgera

(*Slovanský přehled*, roč. IX, 1907.)

přehledu a zároveň i do *Krytyky*. Po smrti P. Chmielowského požádal A. Černý v roce 1905 Wilhelma Feldmana, aby se ujal psaní každoročních literárních přehledů polské literatury, které Černý doplňoval informacemi o překladech do češtiny. W. Feldman se tohoto úkolu ujal a spolupracoval s časopisem až do roku 1914. Jeho literární přehledy byly věcné, barvité, impresionistické, a téměř vždy v nich zaujímalo první místo drama vystihující napětí doby.⁵⁹ Jako stoupenec a mluvčí literární generace Mladého Polska, byl svým demokratizmem a volnomyšlenkářstvím A. Černému velmi blízký, a kromě toho je spojovala redaktorská práce a společná úcta a obdiv k S. Wyspiańskému. Oba redaktoři spolu vedli dlouhodobou korespondenci.

Svým založením byla *Krytyka*, vydávající množství literárních recenzí, zpráv a beletrie, široce informující o kultuře, literatuře, umění, pedagogice, filozofii, politice a vědě, *Slovanskému přehledu* velmi blízká. Byla ovšem zaměřena pouze na Polsko a polskou problematiku. Periodiky *Slovanský přehled* i *Krytyka* se vzájemně chválila ve svých člancích, což zřejmě vycházelo z faktu, že měla řadu společných přispěvatelů jako byl již zmíněný J. Baudouin de Courtenay, S. T. Grabowski, Z. Daszyńska a další. *Krytyka* oceňovala především nestrannost a objektivitu časopisu, která se stala jednou z hlavních priorit Adolfa Černého při jeho vydávání a zajistila časopisu dlouhověkost. Tuto plodnou spolupráci obou redaktorů bohužel navždy přerušila první světová válka a Feldmanova smrt.⁶⁰

V následujících letech rozvíjel A. Černý rozsáhlou publikační činnost, věnoval se překladům, psal zprávy, články a vydával svá literární díla. V meziválečném období působil na velvyslanectví ve Varšavě, a přednášel nejen zde, ale i v Krakově a v Poznani, a ve spolupráci s překladatelem Františkem Kvapilem zrealizoval návštěvu skupiny skamandritů⁶¹ a dalších polských spisovatelů v Československu. Po první světové válce počala psát do obnoveného *Slovanského přehledu* nová generace

⁵⁹ NIEDZIELA, Zdzisław, *Adolf Černý*, Ruch Literacki, 1978, č. 4/5, str. 293-295.

⁶⁰ BARTOŠ, Otakar, *Černého Slovanský přehled a Feldmanova Krytyka*, Práce z dějin slavistiky IV, 50 let polonistiky na UK v Praze, Praha, 1977, str. 83-95.

⁶¹ Skupina pěti předních polských básníků (J. Iwaszkiewicz, J. Lechoń, A. Słonimski, J. Tuwim, K. Wierzyński), působících od r. 1918 do třicátých let 20. století, která se zpočátku soustředila kolem časopisu *Pro arte et studio*. Od roku 1920 redagovala a vydávala svůj měsíčník *Skamander*. Později se ke skupině připojili další básníci. Byli to např. S. Baliński, J. Paczkowski, Ś. Karpiński aj. Skupina zásadně ovlivnila meziválečnou poezii, prohlašovala, že nemá žádný vlastní program a zastávala liberální stanovisko ke všem ideologickým a formálním směrům. Poezie skamandritů byla spjata s tématy každodenního života a prostým lidem. Konkrétnost a každodennost byla nadřazena historickým vizím a utopiím.

polských a českých přispěvatelů jako byli Karel Krejčí, Bohumil Vydra, Marian Szyjkowski, Konstanty Górski aj. Těm, kteří navždy odešli, psal Adolf Černý nekrology plné úcty a uznání. Mezi nimi byl i smutný nekrolog věrnému příteli a překladateli Františku Kvapilovi.⁶²

V roce 1925 se stal Černý členem České akademie věd a roku 1927 členem Slovanského ústavu. Jeho špatný zdravotní stav, způsobený vleklou tuberkulózou, ho po roce 1930 přinutil předat *Slovanský přehled* z velké části do rukou členů redakční rady, především Antonína Frinty a Jana Slavíka. V roce 1939 musel *Slovanský přehled* opustit definitivně nejen kvůli vysokému věku, ale především kvůli nacistické okupaci. Němci dobře znali Černého slovanské dílo, zabavili a zničili velkou část jeho knih i cenné korespondence a jeho dům v Praze byl neustále střežen gestapem. Starému a nemocnému Adolfu Černému Němci znemožňovali kontakty se slovanským světem a rovněž bylo zastaveno vydávání *Slovanského přehledu*. Ještě před tím se mu podařilo téměř po deseti letech usilovné překladatelské práce knižně vydat překlad *Krále Duchy* od Julia Słowackého, který vycházel na pokračování před druhou světovou válkou ve *Slovanském přehledu*.

V roce 1946 byl Adolfu Černému udělen čestný doktorát Univerzity Karlovy a za své dílo a činnost byl rovněž oceněn mnohými institucemi, z nichž udělení doktoratu honoris causa krakovskou Jagellonskou univerzitou bylo významnou událostí, která se odehrála na sklonku jeho života. V roce 1946 komise Vědecké rady⁶³ Fakulty humanitních studií Jagellonské univerzity vystoupila na konferenci 27. června s návrhem na udělení Adolfu Černému čestného titulu „honoris causa“ na Jagellonské univerzitě v Krakově. Toto ocenění bylo navrženo na základě celoživotních zásluh v oblasti pedagogicko-vědecké, umělecko-literární, politicko-společenské a oblasti publicisticko-vydavatelské. Chatrné zdraví a věk bohužel nedovolilo Adolfu Černému přijet do Krakova a slavnostně převzít ve staré aule Almae Matris Jagellonicae tento dokument vděčnosti a uznání polského národa za jeho zásluhy. Diplom mu předal jeho žák a přítel Prof. Tadeusz Stanisław Grabowski, spolu s chargé d'affaires A. Krajewským a rektorem a profesorem Tadeuszem Lehr-Spławińským v Černého

⁶² ČERNÝ, Adolf, *Za Františkem Kvapilem*, SP, 1925, roč. XVII., str. 499-508.

⁶³ Jejimi členy byli děkan prof. J. Dąbrowski, profesori T. S. Grabowski, M. Malecki, K. Moszyński, S. Pigoń a K. Piwarski.

EXEMPLAR

Q. F. F. P. Q. S.

SUMMIS AUSPICIIS

SERENISSIMAE REIPUBLICAE POLONORUM

NON

FRANCISCUS WALTER

MEDICINAE DR. DERMATOLOGIAE ET VENEREOLOGIAE PROFESSOR P. O.,
h. l. UNIVERSITATIS IAGELLOMICAЕ RECTOR MAGNIFICUS

IOANNES DĄBROWSKI

PHILOSOPHIAE DR. MEDII Aevi HISTORIAE PROFESSOR P. O.,
h. l. ORDINIS PROFESSORUM FACULTATIS LITTERARUM DECANUS

ET

THADDAEUS STANISLAUS GRABOWSKI

PHILOSOPHIAE DR. LITTERARUM SLAVICARUM PROFESSOR P. O.,
PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

IN

VIRUM ILLUSTRISSIMUM

ADOLPHUM ČERNÝ

PROFESSOREM IN UNIVERSITATE CAROLINA PRAGENSI

QUI AMICITIAE INTER POLONOS ET BOHEMOS CONFIRMANDAE PER QUINQUAGINTA ANNOS FIDELITER INSERVIIT
QUI LITTERARUM POLONARUM SCIENTIAM IN CIVITATE SUA DIVULGAVIT EIUSDEMQUE SCIENTIAE CULTORES
IN UNIVERSITATE PRAGENSI EGREGIA SUI DOCTRINA EDUCAVIT ATQUE INSTRUXIT
QUI POĚTARUM ET SCRIPTORUM POLONORUM OPERIBUS SECENTIS IN LINGUAM BOHEMICAM SUMMA CUM ARTE
TRANSLATIS PATRIAE SUAE LITTERAS FELICITER AUXIT
QUI ADMIRABILI LABORE SUSCEPTO, IULII SLOWACKI CARMEN PERQUAM DIFFICILE, QUOD KRÓL DUCH IN-
SCRIBITUR, IN LINGUAM VERNACULAM VERTIT, QUAE UNICA ADHUC EXSTAT CARMINIS VERSIO IN LINGUAM
PEREGRINAM FACTA
QUI SUMMA CUM HONESTATE, IUSTITIA ET INNOCENTIA POPULI POLONI, QUAMDIU SERVITUTE OPPRIMEBATUR
NEC NON POSTQUAM LIBERTATEM RECUPERAVIT, PUBLICAS RES SIMUL ET EAS, QUAE AD HUMANITATIS CULTUM
PERTINENT, INTERRITUS DEFENDERE AUSUS EST
QUI IN COMMENTARIIS, QUOS SLOVANSKÝ PREHLED INSCRIPSIT ATQUE AD SLAVORUM RES ILLUSTRANDAS INVE-
STIGANDASQUE INSTITUIT, UBI POLONIAE POLONORUMQUE RES MAXIMA CURA ET BENEVOLENTIA SEMPER
TRACTABANTUR, PER DECEM FERE LUSTRA OPERAM ASSIDUAM ET STUDIUM NAVAVIT

DOCTORIS PHILOSOPHIAE

HONORIS CAUSA

NOMEN ET DIGNITATEM IURA ET PRIVILEGIA CONTULIMUS IN EIUSQUE REI FIDEM HASCE LITTERAS UNIVERSITATIS
SIGILLO SANCIENDAS CURAVIMUS

DABAMUS CRACOVIAE, DIE XVI MENSIS IUNII ANNO MCMXLVII.

FRANCISCUS WALTER

h. l. UNIVERSITATIS RECTOR

IOANNES DĄBROWSKI

h. l. ORDINIS PROFESSORUM FACULTATIS
LITTERARUM DECANUS

THADDAEUS STANISLAUS GRABOWSKI

PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

TYPE UNIVERSITATIS IAGELLOMICAЕ

Č. 4. Diplom Doctoris Philosophiae Honoris Causa Adolphum Černý
(Archiwum UJ, Kraków. Akta Senatu Akademickiego. S III 847.)

Spectabilis,

Wielce Szanowny Panie Dziekanie Wydziału Humanist. U.J.!

Z całego serca dziękuję za zawiadomienie mi o najwyższym zaszczycie, jaki mię spotyka przez uchwałę Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego nadać mi doktorat filosofii honoris causa.

Z jaką radością pojechałbym do drogiego mi Krakowa, żeby przyjąć dyplom doktoratu w słynnym od setek lat Uniwersytecie Jagiellońskim! Niestety, stan mego zdrowia wskutek szeregu ataków reumatycznego widzenia (i do tego w mej starości 82 lat) jest w tej mierze niepo-nyślny, że prawie niema nadziei, abym mógł podjąć się drogi do Krakowa. W początku października pozwoli-łem sobie zawiadomić wielce szanownego Pana Dziekana, czy stan mego zdrowia się poprawi.

Życzę sobie jeszcze raz najserdeczniej dziękując za zawiadomienie o niespodziewanym zaszczycie, także wyrazi głębokiego poważania

A. Černý

Belechy (p. Čes. Kubicie)

DZIEKANAT WYDZIAŁU HUMANISTYCZNEGO
30. V 1946
Uniwersytetu Jagiellońskiego
w KRAKOWIE

Sp. 1210/46
du. 9. IX 46.

Č. 5. Dopis A. Černého Józefu Dąbrowskému, děkanovi Humanitní fakulty

Jagellonské univerzity v Krakově

(Archiwum UJ, Kraków. Akta Senatu Akademickiego. S III 847.)

pražském domě v roce 1947. A Černý tehdy poděkoval delegaci dlouhým proslovem v bezchybné polštině plným dojetí a radosti.⁶⁴

Zemřel 27 prosince roku 1952 ve věku osmaosmdesáti let. Svou usilovnou a obětavou didaktickou prací se zařadil mezi nesmrtelné propagátory slovanství a zasloužil se o rozkvět a prohloubení česko-polských vztahů. Jeho odkaz a *Slovanský přehled* žije nadále.

⁶⁴ GRABOWSKI, Tadeusz, Stanisław, *Doctori Honoris Causa-Adolpho Černý*, *Przegląd Zachodni*, 1948, nr. 3, str. 275-279.

4. Ohlas polské literární tvorby v Čechách od druhé poloviny 19. století do první světové války

Pro první úspěšnou etapu existence *Slovanského přehledu* (1899-1914) byl charakteristický určitý repertoár děl publikovaných autorů, který vycházel ze společenského a literárního vývoje obou národů. Své významné místo měly v časopise od počátku jeho existence překlady z literatury období romantizmu. Postupně se ovšem stále více hlásila o slovo díla básníků a spisovatelů období pozitivizmu a modernizmu. Výběr, popularita a počet překladů jednotlivých děl byl závislý na aktuální společenské situaci, s ní spojené recepci polské literatury v Čechách, a v nemalé míře i na osobních vztazích a kontaktech redaktorů a přispěvatelů *Slovanského přehledu* s polskými literáty. Stejně tomu bylo i v případě informativních či kritických statí a článků věnovaných vybranému polskému autorovi a jeho tvorbě. Ohlas polské literatury v českém prostředí je pro nás klíčem k objasnění otázky, proč a jak často se ve *Slovanském přehledu* objevovaly překlady jednotlivých polských autorů.

Pro překladatele polské poezie ve *Slovanském přehledu* byla od konce 19. století do první světové války díla předních polských romantiků významnou částí jejich prací. Mnohé z nich se objevovaly na jeho stránkách již od prvního ročníku v roce 1899. Ve srovnání s vývojem polské literatury, vznikaly tyto překlady v Čechách se značným zpožděním, a to v důsledku rozdílného kulturního a literárního rozvoje v obou oblastech. V devadesátých letech 19. století byly dosavadní překlady často nahrazovány novými, kvalitnějšími a uváděny překlady nové, dosud nepřeložené děl polských romantiků rovněž prostřednictvím *Slovanského přehledu*.

Nad překlady z polské romantické tvorby pracovali mnozí překladatelé již během 19. století, kdy se vývoj obou literatur značně lišil. Zatímco v českém prostředí probíhalo v první polovině 19. století národní obrození, projevovaly se snahy buditelské a rozvíjel se český jazyk, Polsko prožívalo vrcholné období romantizmu. České národní obrození bohatě čerpalo z polské kultury i jazyka (J. Jungmann, A. J. Puchmajer), ačkoliv v první polovině 19. století se polská romantická literatura zatím

objevovala jen v úryvcích, nejčastěji v tisku. Vzájemný vliv české a polské literatury byl spíše jednostranný. Literárně vyspělejší Polsko mělo velkou účast na českém národním obrození, ale z polské strany nemůžeme mluvit o nějakém výrazném zájmu o literaturu českou. Tato situace se změnila až nástupem generace Jaroslava Vrchlického a Julia Zeyera, jejichž tvorba našla ohlas u Mladého Polska. V obrozenském období se česká literatura dostávala postupně na úroveň literatury polské a evropské a hlavní úlohu v česko-polských literárních vztazích hrálo vzájemné sblížení, obohacování a poznávání obou kultur v oblasti vědecké a filologické.⁶⁵

Díla polských romantických básníků „věštců“ do českého prostředí pronikala již od třicátých let 19. století. Výjimkou byl pouze J. Słowacki, jehož tvorba se v Čechách ujala s malým zpožděním, neboť česká společnost většinou nerozuměla revolučnímu ladění jeho veršů a kritickému pohledu na společnost, a to se neslučovalo s úzce obrozenskou představou národního umění.⁶⁶ Díla Mickiewicze, Krasińského a Goszczyńského se těšila čtenářskému i překladatelskému zájmu až do osmdesátých let 19. století. Jejich hlavními překladateli byli Josef Václav Sládek a Eliška Krásnohorská. O něco méně oblíbeného Krasińského začal popularizovat a hojně překládat František Kvapil. Zatímco v první polovině 19. století měla Mickiewiczova tvorba ohlas po stránce folklorní, historické a baladické a sloužila jako vzor pro obdobné úsilí českých básníků, v druhé polovině měl ohlas u nejmladší generace básníků i její revoluční náboj. Ten se nedočkal velké odezvy u Jungmannovy generace, pro níž byla prioritou národně buditecká činnost. Mickiewiczovy balady a romances s historickými a lidově folklorními tématy vzbuzovaly v Čechách velký obdiv a uznání, a jejich vliv můžeme sledovat v tvorbě mnohých českých básníků především Františka Ladislava Čelakovského, Václava Hanky a Karla Jaromíra Erbena. Mickiewiczova intimní poezie již tak velký zájem nevzbudila, ačkoliv mezi prvními překlady z jeho poezie se objevují ukázky právě ze znělkových cyklů.

Velký patriotizmus a odboj Poláku proti carskému despotismu aktualizoval v Čechách Mickiewiczovu lyriku a dával jí nový smysl. Současné události motivovaly básníka k psaní nových veršů, které se lišily od předchozí tvorby svým bojovným

⁶⁵ BALUCH, Jacek, *Czesko-polskie związki literackie*. Słownik literatury polskiej XIX wieku, Wrocław, 1994, str. 156-158,

⁶⁶ ŽÁČEK, Václav, *Češi a Poláci v minulosti*. Praha 1967, díl II, str. 293.

zaměřením. Zejména drážďanské *Dziady*, v nichž Mickiewicz otevřeně kritizoval carské Rusko, neměly v Čechách přílišný ohlas. Zvláště u představitelů starší Jungmannovy generace vyvolaly mnoho nechuti. Naopak mladší generace české inteligence je přijala s velkým nadšením. Myšlenkou boje o politickou svobodu Mickiewicz inspiroval a silně zapůsobil především na Karla Hynka Máchu, jenž se dobře orientoval v soudobé polské literatuře. Spolupráce a kontakty Čechů a Poláků se postupně přesouvaly z oblasti vědecké a filologické k oblasti literární a kulturní. Významnou roli při popularizaci polské vědy a kultury sehrál i Jan Evangelista Purkyně, působící jako profesor ve Vratislavi. Podporoval polský národ v boji proti německému útisku a germanizaci a posiloval národní uvědomění polských studentů na vratislavské univerzitě.

I nadále byl ovšem vývoj polského společenského i literárního života vyspělejší a docházelo k recepci především z české strany. Do češtiny byla překládána díla, která rozvíjela a povzbuzovala české národní vědomí a nahrazovala tak částečně nerozvinutou českou prózu a nedostatek původní české románové tvorby, která by ztvárnila realistický obraz národního života.

Po porážce revoluce v roce 1848 došlo po obnovení absolutismu ke značnému utlumení česko-polských kontaktů. Teprve po nástupu generace májovců v padesátých letech 19. století se začaly kontakty obnovovat a vznikalo množství statí a článků, které informovaly o polské literatuře, o jejím dosavadním vývoji a vůdčích osobnostech, především Juliovi Słowackém a Zygmuntovi Krasińském. Zvýšil se také značně počet překladatelů z polštiny, vznikaly první překlady Słowackého, a další překlady Mickiewiczze. Knižně byly vydány romány Kraszewského a Korzeniowského a v Polsku byl přeložen Máchův *Máj*, *Babička* Boženy Němcové aj.

Po pádu Bachova absolutismu došlo k novému většímu rozmachu české kultury a literatury. Zatímco v Polsku přetrvával romantismus i v padesátých a šedesátých letech a po několik desítek let hluboce ovlivnil kulturní i společenský život, v Čechách se omezil jen na úzký proud, který v těchto letech už dozníval. V Polsku se básníci i nadále vyrovnávali s romantizmem, ale aktivní a revoluční náboj literatury slábnul a začalo převažovat vlastenectví, filozofování a sentimentální vzpomínání na šlechtickou minulost a hrdinství. Díla polských „věštců“ byla v Čechách obdivována a

přehodnocována, ale neměla již tak zásadní vliv na tvorbu českých básníků, jak tomu bylo u Máchy. Sloužila více jako vzor při utváření vlastního literárního programu. Na rozdíl od Mickiewicze a Krasińského, kteří svojí tvorbou pronikli do českého povědomí již ve třicátých a čtyřicátých letech, se první překlady z díla Słowackého začaly objevovat v českých časopisech až v šedesátých letech, kdy zájem o něj byl zesílen i událostmi kolem připravovaného lednového povstání. Dřívější snahy o uvedení tohoto básníka do českého prostředí se setkaly s neúspěchem. Češi jeho neobvyklým romantickým veršům, jejichž často až exotické motivy neměly mnoho společného se vznikajícím národním vědomím, nerozuměli. Podobně jako Máchovu tvorbu je ocenili až později, když v jeho tvorbě spatřovali vzor pro svůj literární program. Słowackého dílo překládali od šedesátých a sedmdesátých let především Otakar Mokřý, Jan Nečas a František Kvapil. Roku 1910 se dokonce dočkala divadelního zpracování na scéně Národního divadla jeho tragedie *Beatrice Cenci*.

V období po povstání z roku 1831 vzrostl v českých časopisech počet článků s polskou, především historickou problematikou. Do Čech také intenzivněji pronikala polská próza, která přinášela českým spisovatelům nové tvůrčí podněty. Snaha o realistické zobrazení skutečnosti prostřednictvím povídek, novel či románů byla společná pro obě kultury. Mezi českými překlady, publikovanými nejčastěji v časopisech, převažovala díla s historickou tematikou, jejichž repertoár byl velmi široký (Henryk Rzewuski, Michał Grabowski, Józef Ignacy Kraszewski, Józef Korzeniowski aj.), což podporovalo pronikání realizmu do české prozaické tvorby. Největší oblibě se těšil Kraszewski, jenž byl populární také proto, že aktivně spolupracoval s českou stranou na přípravách lednového povstání, a soustavně se zajímal o kulturní i politické události v Čechách, o nichž informoval v polských časopisech. V jeho románech vystupovaly často i české postavy. V padesátých a šedesátých letech začalo projevovat české publikum zájem rovněž o polské drama. Úspěšné byly zejména komedie Józefa Korzeniowského a Aleksandra Fredra.

Od druhé poloviny 19. století Čechy a Poláky spojovaly ideje slovanské vzájemnosti, ale ve vztahu k Rusku se jejich názory rozcházely. Češi viděli v Rusku silný samostatný stát, schopný ochránit menší slovanské národy a spojovali s ním naději na osamostatnění, na rozdíl od Poláků, kterým Rusko zasadilo nesmazatelné

rány a stalo se spolu s Pruskem a Rakouskem původcem rozpadu a likvidace polského samostatného státu. Listopadové povstání sice vzbudilo u české veřejnosti sympatie k velké odvaze a statečnosti povstalců, ale fakt, že bojovali proti Rusku, se nelíbil mnohým proruský naladěným českým slavistům. Nepochopili, že Poláci chtěli bojovat především s carismem nikoliv s ruským národem. Na tento polsko-ruský problém poukazoval ve *Slovanském přehledu* také A. Černý, jenž se stavěl na stranu Polska. S negativním stanoviskem Jungmannovy generace ve vztahu k Polákům nesouhlasili např. F. L. Čelakovský a zvláště F. Palacký, který se netajil tím, že velmi obdivoval Tadeusze Kościuszka a polské vlastence, kteří obětavě padli za svobodu své země. V Kościuszkovi, vůdci polských povstalců, viděl dobrý příklad i pro český národ. S Poláky a jejich bojem za svobodu sympatizoval i Pavel Josef Šafařík, jenž vedl čilou korespondenci na toto téma s Janem Kollárem a jako velký zastánce Poláků si velmi dobře uvědomoval hrozbu carského despotismu. Své sympatie k polským sousedům vyjadřovala i mladší generace obrozenců (Karel Hynek Mácha, Karel Sabina, Josef Jaroslav Langer a další), spolu s Čechy, kteří se povstání přímo účastnili (Emanuel Müller, František A. Brauner).⁶⁷

Porážka listopadového povstání (1830-1831) těžce zasáhla do rozvoje polského státu i do polsko-českých literárních vztahů. Kulturní a politický život se odehrával v rozděleném Polsku, kde byl silně potlačen a omezen cenzurou. Politicky nejaktivnější složkou polského národa se stala emigrace která měla velkou svobodu projevu a pokračovala v boji proti carskému Rusku. Připravovala další odpor a podporovala jakoukoliv činnost, která mohla Rusko oslabit. V tomto boji počítala rovněž s pomocí a účastí, především českých polonofilů, kteří s ní navázali kontakty. Poláci se obraceli k Čechům s prosbou o pomoc a spolupráci na dalším povstání. Spjoval je nejen slovanský původ, ale i vzpomínka na pomoc Čechů Polákům, prchajícím přes české země do zahraničí po listopadovém povstání. V emigraci se svobodně vyvíjel polský kulturní život a tvořili zde velikáni jako např. Adam Mickiewicz, Fryderyk Chopin a Joachim Lelewel. Hlavním posláním polské literatury se stala aktivní účast v boji o získání ztracené svobody. Měla vyzývat k činům hodným

⁶⁷SOBOTKOVÁ, Marie, *Polská účast v českém literárním vývoji*. In: *Západoslovanské literatury v českém prostředí do roku 1918*. Sborník studií, Praha, 2003, str. 19-66.

následování. Její revoluční charakter nacházíme v tvorbě mnoha polských romantiků a v případě Mickiewiczova *Konráda Wallenroda* hlásala i boj za cenu zrady.⁶⁸

Sympatie Čechů k Polákům vzrostly ještě více po porážce lednového povstání v roce 1863, avšak po čtyřech letech se došlo ke značnému rozvrácení vzájemných kontaktů, neboť se Češi znovu vraceli ke koncepci slovanství pod vedením Ruska a v roce 1867 se účastnili velké výstavy v Moskvě. Následkem toho byly česko-polské politické vztahy značně utlumeny na téměř deset následujících let, avšak tato situace neměla až tak velký dopad na recepci polské literatury v Čechách. Ne tak rozvinutá česká literární tvorba začala postupně dosahovat úrovně té polské. Důležitou funkci v literárním procesu postupně přebírala próza, ačkoliv poezie měla význačné postavení až do osmdesátých let, neboť básník byl i nadále nositelem národních idejí. V próze se postupně prosazoval v obou zemích realistický historický román (v Polsku pozitivistický), v němž se spisovatelé zabývali a poukazovali na národní kulturní tradice, aby tak posílili národní uvědomění. Sítila snaha o co nejvěrnější zachycení současného života. Zatímco polská poezie se vyvíjela především v emigraci, próza procházela velkým vývojem v domácím prostředí v úzkém kontaktu s aktuální situací. Po porážce povstání byl pozitivistickými spisovateli kritizován romantický přístup ke skutečnosti. Pozitivisté upozorňovali na nutnost osvěty zaostalého venkova a toto téma se v spolu historickým a buditelským posláním objevovalo nejčastěji v próze. Těmito náměty si byly obě literatury velmi blízké, ačkoliv rozdíl se jevily ve výběru hlavních postav. Čeští spisovatelé dávali přednost námětům z městského prostředí, což nemohlo mít ve šlechtickém Polsku velký ohlas. Např. spisovatel a dramatik Michał Bałucki však volil právě taková témata a díky tomu byl v Čechách oblíben a poměrně často překládán.⁶⁹

Polskou pozitivistickou poezií reprezentoval Adam Asnyk, jenž začal publikovat své verše od sedmdesátých let. Jeho spíše neosobní verše se často obracely k tehdejší době, k lidem i společnosti. Básník se stával pozorovatelem společenského života, nahlížel na svět reálně. Kritizoval romantické snění, naivitu lednového povstání a vyčítal romantikům, že žijí jen minulostí. Populární byla rovněž Maria Konopnická,

⁶⁸ ZÁČEK, Václav, *Češi a Poláci v minulosti*, díl II, Praha 1967, str. 195-211.

⁶⁹ BEČKA, Jiří, *Česko-polské styky a vztahy v oblasti kultury od šedesátých let 19. století do moderny*. In: *Západoslovanské literatury v českém prostředí do roku 1918*. Sborník studií, Praha 2003, str. 67-92.

jejíž verše pojednávaly o problematice sociální a národní a její spřízněnost s E. Krásnohorskou jí usnadnila cestu k českým čtenářům. Značnou zásluhu na tom měla rovněž i její překladatelka a propagátorka Pavla Maternová otiskující verše Konopnické mimo jiné i ve *Slovanském přehledu*.

Oslava v Čechách populárního Józefa Ignacyho Kraszewského v Krakově roku 1879, byla podnětem k intenzivnějším oboustranným kontaktům. Překládaly se povídky Henryka Sienkiewicze, Bolesława Prusa, Elizy Orzeszkové i Marie Konopnické. Oblíbené byly motivy z polského vesnického nebo městského prostředí. Výzvy pozitivistů hlásající nutnost povznést svůj národ materiálně, zavést osvětu zaostalého venkovského lidu, a vlastními silami budovat novou společnost se v Čechách setkala s velkým zájmem a porozuměním, ačkoliv již na počátku sedmdesátých let si Henryk Sienkiewicz uvědomoval, že venkovský lid nelze změnit od základů, a že tato snaha o osvětu nepřinese očekávaný úspěch. Rozhodl se proto oživit ve svých románech historii velkého mocného Polska v 17. století, a tak vracet Polákům idealizovaným způsobem jejich starý sen o hrdinství, odvaze předků, síle a moci polského národa.

Další období česko-polských literárních kontaktů se rozvíjelo od poloviny 90. let do první světové války, kdy nastoupila generace modernistů, ačkoliv vliv polské literatury na literaturu českou byl o něco slabší. Kontakty mezi Čechy a Poláky již nebyly tak intenzivní, neboť už je nespojovalo tak velké nadšení pro slovanskou vzájemnost. Do popředí se v literatuře dostávala spíše sociální i psychologická problematika jedince a kulturní kontakty obou oblastí se již nevyvíjely v závislosti na politickém vývoji.

V Čechách i v Polsku byla literatura na sklonku 19. století vystavena mnoha podnětům přicházejícím z cizích zemí. Docházelo k rozvoji různých nových proudů v literatuře. V Polsku vedla mezi sebou spor stará a mladá generace pozitivistů a modernistů. Pozitivisté byli kritizováni za neschopnost vystihnout psychologickou a psychickou stránku hrdinů, holé povrchní popisování reality, nízkou uměleckou kvalitu děl a jejich vliv na počátku dvacátého století slábnul. Představy modernistů o literatuře a její funkci byly odlišné. Odmítali se prostřednictvím literatury podílet na vzdělávání a vychovávání národa. Jak čeští tak polští moderní básníci pocítovali krizi

a úpadek společnosti i dosavadní vědy a umění. Přední představitelé české a polské moderny úzce spolupracovali a v zájemně u sebe hledali inspiraci. Svědčí o tom mnohé články a studie uveřejněné v českém časopise *Moderní revue* přinášející informace o současném literárním dění v Polsku, a z druhé strany polští literární kritici píšící o české literatuře v polských modernistických časopisech *Życie* a *Chimera*.

Polskou moderní poezii reprezentovali zpočátku především Kazimierz Przerwa-Tetmajer a Jan Kasprowicz, jimž mezi modernisty věnoval značnou pozornost i *Slovanský přehled*. Poezie obou těchto básníků byla v Čechách po první světové válce hojně překládána i časopisecky. Na stránkách *Slovanského přehledu* byli uveřejňováni i další o něco méně známí básníci, jimž se dostalo v českém prostředí uznání, jako byli Leopold Staff, Bolesław Leśmian, Andrzej Niemojewski, Antoni Lange, Zenon Przesmycki (zakladatel časopisu *Życie*). V osmdesátých i devadesátých letech se ovšem ještě stále překladatelé zabývali tvorbou polských romantiků a zejména díky Františku Kvapilovi trvá kult Julia Słowackého a Cypriana Kamila Norwida, o němž české publikum dosud mnoho nevědělo, a k němuž se hlásili moderní básníci.

Představitelé polské moderny tzv. Mladého Polska se soustředili kolem již zmíněného varšavského časopisu *Chimery*, krakovského *Życia*, jenž hlásalo myšlenku tzv. čistého umění. Vyzdvihovali estetickou funkci umění, experimentování a osvobození umělce od povinností sloužit společnosti. Jejich poezie byla plná dekadentních nálad, pesimizmu, horečnatých vizí, krajního expresionizmu, absurdity i erotiky. V českém prostředí se v poezii v tomto období poněkud odlišně rozvíjel realizmus, jehož stoupenci (např. Petr Bezruč, Josef Svatopluk Machar aj.) se dotýkali témat všedního každodenního života a prezentovali sociální pohled na společnost. Jinak však čeští básníci prožívali stejnou krizi hodnot a smyslu lidského života na konci století jako jejich polské protějšky.⁷⁰

Polskou prózu tohoto období reprezentoval Stanisław Przybyszewski, Władysław Stanisław Reymont, Stefan Żeromski a vznikla rovněž vrcholná moderní dramata jako *Veselka* či *Vysvobození* básníka, dramatika a malíře Stanisława Wyspiańskiego. Jejich díla byla v Čechách od poloviny devadesátých let často

⁷⁰ SOBOTKOVÁ, Marie, *Česko-polské literární souvislosti v letech 1914-1944/1945*. In: *Západoslovanské literatury v českém prostředí ve 20. století*. Praha 2004. str. 49-105.

překládána. Populární byl zvláště Stanisław Przybyszewski blízký svými názory časopisu České moderny *Moderní revue*, ačkoliv jeho kult brzy vyprchal se zánikem české moderny v roce 1903.

Během první světové války vstoupila do literatury nová meziválečná generace básníků a prozaiků, sdružujících se kolem časopisu *Skamander*, později nazývaných Skamandrité. Tato zpočátku skupina pěti básníků (Julian Tuwim, Antoni Słonimski, Jarosław Iwaszkiewicz, Jan Lechoń, Kazimierz Wierzyński)⁷¹ bezprostředně reagovala na válečné události, hrůzy a utrpení. Zvláště poezie Juliana Tuwima zaujala české čtenáře a překladatele *Slovanského přehledu* Františka Kvapila, jenž jako první uvedl v časopise v roce 1928 Tuwimovu poezii do Čech. Celkově byl však v Čechách zájem o polskou literaturu menší. České publikum jevilo zájem i o další slovanské literatury, jeho zájem se rozrůstal. Češi se snažili oceňovat dílo z jeho umělecké stránky a oprostít se od emocí, či citových vztahů. Polská literatura tak začala být chápána v kontextu slovanských literatur.

⁷¹ Viz pozn. č. 61.

5. Problematika překladu z češtiny do polštiny od konce národního obrození do třicátých let 20. století

Na konci 19. století docházelo k velkým střetům mezi jednotlivými překladatelskými teoriemi a jejich představiteli. Pro komplexní náhled do této problematiky se musíme vrátit k počátkům národního obrození, v němž sledujeme literární a překladatelskou činnost generace zastoupené Jungmannem, v jehož překladech hrála velkou roli buditelská snaha a nadšení pro vše co lze vyjádřit v rodném jazyce. Překladatelské práce nebyly v tomto období doménou pouze literárně a jazykově vzdělaných lidí. Překládat mohli i méně vzdělaní autoři, a to se projevovalo i na kvalitě výsledné práce. Vývoj i odbornost překladu byly v českém prostředí ve srovnání s jinými evropskými literaturami (např. anglickou, francouzskou, ruskou a polskou) značně opožděny, díky nedostatečné vyspělosti češtiny. Často docházelo k znehodnocujícímu překládání „z druhé ruky“, což byl převod z již vytvořeného překladu z jiného jazyka, nejčastěji z němčiny a později v důsledku snah o vymanění z německého vlivu i z polštiny. Převádění z polštiny bylo zdůvodněno nastupující orientací na slovanské literatury. Mnozí překladatelé tak rovněž činili, protože originál byl pro ně nedostupný. Velkým zastáncem této teorie byl Antonín Jaroslav Puchmajer, jenž tvořil své překlady na základě polských překladů Józefa Szymanowského a Franciszka Dionizy Kniaźnina. Z polské poezie se Antonín Jaroslav Puchmajer snažil převzít a bohemizovat z původního textu slovní zásobu i rým, a tak si překládání ulehčovat. Rýmová slova, která neměla v češtině ekvivalent, uváděl jako neologizmy. Překlad měl v tomto období funkci tvůrčí a vlasteneckou, sloužil myšlence národního obrození a obohacování jazyka. Chtěl rozvíjet českou literaturu, stával se jakoby její součástí a byl důležitější než mnohdy originál. Jeho funkce estetická byla až na druhém místě.

Jungmann se stejně jako Puchmajer přikláněl k teorii volnějšího překladu. Podstatná byla jeho srozumitelnosti a přiblížení českému čtenáři i na úkor obsahu a stránky lexikální. Výběr vhodné slovní zásoby, obohacující český jazyk, byl v tomto případě dominantní.

V Puchmajerových pracích se rovněž postupně projevoval vliv přicházející romantické ideologie doslovného překladu. Romantikové požadovali přesnou věrnost formy i obsahu, přesné zachování slovní zásoby, rytmu, rýmu i interpunkce. Takové nároky bylo fakticky nemožné splnit, a tak v praxi dávali většinou přednost věrnosti obsahové. V poezii způsobovala tato snaha značné obtíže. Autor se buď soustředil na doslovnost, a pak musel verše překládat prózou, anebo se soustředil na metrickou formu básně i za cenu nižší významové přesnosti, a překládal tzv. „rozměrem originálu“. Romantikové se snažili vystihnout autorovu individualitu a především historické a národní rysy zahraničních literatur. Překlad měl být prostředkem k poznání originálu, byl na nižší úrovni než původní dílo. Na konci českého národního obrození přestalo být hlavním úkolem překladů obohacování národního jazyka. Podstatný začal být výběr díla a jeho obsah, interpretace a funkce informativní. Cílem překladu bylo seznámit české čtenáře s klasickými díly světové literatury i s aktuální slovanskou literární tvorbou. Překlad měl sloužit myšlence rozvíjení slovanské vzájemnosti. Na rozdíl od obrozenského období, kdy nejdůležitější místo zaujímaly překlady poezie, dramata a povídek, se v šedesátých letech 19. století začaly mnohem intenzivněji překládat romány. Největší zásluhu na tom měli ve čtyřicátých až šedesátých letech májovci, především Václav Bolemír Nebeský a Josef Václav Frič, kteří byli zastánci spíše volného překladu a důležitější byla podle nich forma, estetická stránka, a působivost díla, než přesné vystižení originálu. Tímto volně navazovali na Jungmannovu školu.⁷²

V sedmdesátých až devadesátých letech 19. století nastoupila překladatelsky nejplodnější generace – lumírovci. Projevilo se to zvláště v poezii, jejímiž nejdůležitějšími představiteli byl Jaroslav Vrchlický a Josef Václav Sládek. Docházelo k rozvoji českého překladatelského umění, které se přibližovalo úrovni překladu vyspělých evropských literatur. Podle Vrchlického byla nejdůležitější stránkou básně její forma a estetické vyznění. Byl přesvědčen, že verše je nutno překládat „rozměrem originálu“ a zachovávat především její metrum. Tato teorie se stala stěžejní pro lumírovce, kteří se tak snažili obohatit českou literaturu nejen o nová témata a myšlenky, ale i o cizí básnické formy. Usilovali o stejné rozložení rýmů,

⁷² LEVÝ, Jiří, *České teorie překladu*. Praha 1957, str. 81-208.

slabik, veršů a strof. Vrchlický v překladech podřizoval detail celku a obsah formě. Slovo mělo menší význam než verš. Tímto způsobem často měnil významové vyznění básně. Užíval slovní zkratky, zbavoval slova konkrétnosti a inverzně je ve verši přemísťoval, aby dosáhl formy originálu v českém podání. Tato teorie se osvědčila u překladů sonetů, avšak setkala se rovněž se značným neúspěchem především tam, kde byla forma pro češtinu neúnosná z jazykového hlediska např. v orientální poezii.

Opačný názor hlásal J. V. Sládek, jenž vycházel z obsahu verše a nejdůležitější byla podle něj přesnost významová i na úkor formy. Šlo mu o zachování detailu nikoliv celku, a tím se také mnohdy dostával do „slepé uličky“. Doslovným překládáním každého obrazu nebo slovního obratu a časté užívání předpon vedlo ke zbytečnému prodlužování veršů, narušování jeho tempa a celkové formy. Sládek je dnes přesto považován za překladatele, který se dovedl podříditi dílu překládaného autora a jeho poezii procítit lépe než Vrchlický, jenž uplatňoval svoji básnickou fantazii a tvořivost. Verše tak více měnil „k obrazu svému“ a vlastnímu stylu, který aplikoval na každý překlad a snižoval tak jeho věrnost. Sládek byl svým založením rovněž bližší další generaci ruchovců, která se s teorií Vrchlického neztotožňovala.

Díky aktivní a pilné práci lumírovců se dostala českému publiku v překladech většina nejvýznamnějších literárních děl světové literatury. Další generace se s jejich tvorbou musela vyrovnat a nemohla ignorovat jejich překladatelskou tradici. Buď na lumírovce navazovala, anebo jejich práci revidovala.

V devadesátých letech silně napadala a kritizovala teorii Vrchlického Česká moderna. Požadovala, aby překladatel zachovával přesný význam a styl originálu. Nesouhlasila s Vrchlického univerzálností v překládaných dílech. Básník se měl podle Moderny sžít s autorem originálu. Vrchlický byl kritizován i T. G. Masarykem, zastáncem tzv. „historického realizmu“, za věcné nepřesnosti a povrchnost překladů. Masaryk požadoval, aby básník uchoval v překladu historické ladění a prostředí díla a neaplikoval např. na biblické báje moderní erotické prvky. V časopise *Naše doba* v roce 1895 píše: „Pokud se zásady o překládání týká, jsem pro překlad co možná otrocky věrný. Lepší je otrocky věrný než povrchní shon po ‚celistvém dojmu‘.“⁷³

⁷³ MASARYK, Tomáš, Garrigue, *Úvahy a kritiky, Jaroslav Vrchlický*, *Naše doba*, 1895, str. 558-570, str. 659-669.

Dalším kritikem Vrchlického školy byl František Xaver Šalda, vyzdvihující individualizaci a jedinečnost cizích literatur a přibližující se názorem, že básník musí zachovat věrnost a původní styl autora, k České moderně. Později se však od tohoto názoru odklání a hlásá maximální básníkovu volnost a tvořivost v překladech. Útočí na počátku 20. století na dekadenty a symbolisty, kvůli jejich snaze překládat poezii prózou, vytvářet volný verš, a různé stylistické manýry např. uvádět cizí slova v jejich původní grafické podobě a tím je exotizovat, a záměrně odlišovat i ta slova, která byla již přijata v počeštěné grafické podobě. U mnohých se ovšem projevovala i opačná snaha počešťovat mezinárodní termíny a vytvářet umělé novotvary, často přejímané i z cizích jazyků, zvláště z ruštiny a polštiny, které působily silně archaicky.

V tomto období plném rozporů mezi literárními proudy a jejich teoriemi tvořili své překlady i básníci spolupracující se *Slovanským přehledem*.

Pro období od první poloviny 19. století až do první světové války bylo charakteristické, že se mnozí čeští překladatelé vyrovnávali s díly polských romantiků, především básníků „věštců“, k nimž patřili Mickiewicz, Słowacki a Krasiński. Byli mezi nimi i překladatelé polské poezie, publikující ve *Slovanském přehledu*.

Jeden z prvních překladatelů A. Mickiewicze Václav Štulc⁷⁴, byl zastáncem romantické teorie, která vyžadovala co možná nejvěrnější překlad. Jeho překlady vznikaly již ve třicátých letech 19. století, ale působily již v době svého souborného vydání v roce 1878⁷⁵ zastarale. Štulc se totiž snažil o přílišnou lexikální a formální přesnost překladu a chtěl dokonce aplikovat na verše v češtině polský přízvuk na druhou slabiku od konce slova. Vycházel z Jungmannova *Slovníku česko-německého*, při jehož psaní byl Jungmannovi vzorem *Słownik języka polskiego* (1807-1814) Samuela Bogumila Lindeho. Štulc z něj vybíral polsko-česká homonyma, aby dokázal blízkost češtiny s polštinou, na základě Jungmannova tvrzení, že čím jsou si dva jazyky podobnější, tím snazší je překládání jednoho v druhý.⁷⁶ Mnohá slova z tohoto

⁷⁴ ŠTULC, Václav, Svatopluk (1814-1887), kaplan, katecheta a od r. 1860 kanovník vyšehradský, redaktor a obrozenský překladatel a básník (sb. *Pomněnky na cestách života*, 1845; *Perly nebeské*, 1865; *Dumy české*, 1867 aj.). Aktivně se podílel na organizování náboženského života v konzervativním katolickém duchu. Překládal z němčiny a polštiny, a to především náboženské texty a poezii. Je mimo jiné autorem překladu Mickiewiczova *Konráda Wallenroda* (1837).

⁷⁵ *Kniha překladův básní A. Mickiewiczových*. Praha 1878.

⁷⁶ LEVÝ, Jiří, *České teorie překladu*. Praha 1957, str. 94.

Slovníku česko-německého, která se v češtině neujala a dnes působí jako polonizmy, převzal Jungmann z polštiny.⁷⁷

O volnější překlad veršů prózou se pokusil František Ladislav Čelakovský v Krasínského básni *Agaj-Chán* a o něco později i Karel Havlíček Borovský v překladech z Mickiewiczových *Dziadů*. Snažil se, aby jazyk díla vyzněl přirozeně a plynule, a aby neobsahoval množství polonismů a jiných syntaktických kostrbatostí. Na Havlíčka navazovali Josef Kolář, Jaroslav Goll a později Eliška Krásnohorská a lumírovec Josef Václav Sládek. Jejich překlady Mickiewiczze a Słowackého byly trvalejší, neboť se snažili o věrnost nejen obsahovou, ale i stylistickou. Jinak tomu bylo u J.Vrchlického a jeho následovníků. Většina z nich se nedokázala oprostít od snahy překládat „rozměrem originálu“. Vrchlický a překladatelé jeho školy ignorovali styl původního díla, a na překlady aplikovali svůj vlastní styl. Z tohoto důvodu nepatří Vrchlického překlad Mickiewiczových *Dziadů* mezi nejzdařilejší.

Słowackého poezii a dramata do českého prostředí uváděl jeden ze zastánců Vrchlického teorie básník Otakar Mokrý (1854-1899). Soustavně referoval o polské literatuře v časopisech *Lumír*, *Světazor* a *Květy*. Jeho překlady ovšem působily již brzy po svém vydání zastarale a po stránce umělecké byly hodnoceny hůře než např. překlady Elišky Krásnohorské. Po Mokrém přichází překladatelé publikující ve *Slovanském přehledu*. Byl to o něco úspěšnější František Kvapil, jenž do českého prostředí uvedl poezii Krasínského, Słowackého, Mickiewiczze a polských modernistů, básník a velká osobnost *Slovanského přehledu*, rovněž spojovaná s lumírovci Adolf Černý a jeho překlad Słowackého *Krále Duchů*, Jaromír Borecký, jenž se zaměřil především na poezii slovinskou a zapsal se do povědomí českého publika nejen jako básník, ale i jako překladatel Mickiewiczových *Sonetů*. Dále to byli méně známí překladatelé Pavla Maternová, Ladislav František Tichý a Adolf Bohuslav Dostal.

V meziválečném období byla silně kritizována teorie překladu lumírovců novou generací tzv. Fischerovy překladatelské školy, která se snažila o reformu jazyka českých překladů a stavěla se proti nečeskému a kostrbatému jazyku dosavadní

⁷⁷ BARTOŠ, Otakar, *K problematice historického vývoje překládání z polštiny do češtiny*. *Slavia Occidentalis*, tom 24, 1964, str. 1-22.

překládané literatury. Tato generace razila oproti teorii překládat „rozměrem originálu“ heslo „přebásnit“, tj. při překládání vystihnout originál na základě stylově mu odpovídajícího autora z českého prostředí a vytvořit v poezii přirozenější jazykové prostředky. To znamenalo užívat i prvky lidového jazyka.

Do třicátých let 20. století překládal pravidelně polskou poezii pro *Slovanský přehled* již pouze Adolf Černý, avšak ten se nedokázal přizpůsobit novým překladatelským požadavkům, a tak byly jeho překlady především po stránce jazykové neaktuální.

6. Překladatelé polské poezie ve Slovanském přehledu a jejich práce

Slovanský přehled se od počátku intenzivně věnoval překladům ze slovanské poezie. Černý si totiž velmi dobře uvědomoval, jaký význam má poezie pro rozvoj národního uvědomění všech Slovanů. Usiloval o vzájemnou informovanost Slovanů v oblasti poezie a jeho záměrem rovněž bylo, aby se české prostředí inspirovalo různými specifickými básnickými prvky z jednotlivých slovanských oblastí. Proto oslovoval od počátku široké spektrum předních, především mladých básníků, jejichž verše pak byly publikovány v českém překladu ve *Slovanském přehledu*. Často je překládal sám, mnohé verše však do češtiny přeložili i další známí autoři. *Slovanský přehled* publikoval překlady z básnických děl slovinské, ukrajinské, běloruské, srbské, chorvatské, lužickosrbské, ruské, bulharské tvorby a výrazné zastoupení zde měla i poezie polská. Ta se poprvé objevila ve *Slovanském přehledu* již v prvním čísle v roce 1899. Od té doby vycházela v časopise téměř v každém ročníku a do roku 1930 bylo na jeho stránkách otištěno téměř 60 překladů.

Jako autoři překladů z polštiny se v prvním čísle časopisu objevují František Kvapil a Jaromír Borecký. Adolf Černý vybral na úvod ukázkou z polské romantické poezie a z moderní poezie nové generace básníků Mladého Polska. Kvapil zde přeložil básně polských modernistů Jana Kasprowicze a Kazimierza Przerwy-Tetmajera a J. Borecký otiskl úryvek ze svého překladu *Sonetů krymských* Adama Mickiewicze. V letech 1899-1930 uveřejňoval *Slovanský přehled* poměrně často ukázky z poezie polských romantiků, pozitivistů a modernistů. Překlady z polské romantické tvorby se v českém prostředí objevovaly se zpožděním. Romantismus byl v Polsku na konci 19. století již minulostí, doznívala i následující generace pozitivistů a nastupovala epocha Mladého Polska. Čeští překladatelé ovšem teprve pracovali na kvalitních překladech děl velkých polských romantiků a postupně vznikaly i překlady z aktuální moderní polské poezie. To se odráželo i na výběru básní v časopise. Adolf Černý chtěl seznámit české publikum z tvorbou nejvýznamnějších polských romantiků, jako byli Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński, Kornel Ujejski a Cyprian Kamil

Č. 6. František Kvapil

(*Zlatá Praha*, č. 18, roč. XXXII, 1915.)

Č. 7. Pavla Maternová

(Pallas, Gustav – Zelinka, Vojtěch, *Obrazové dějiny literatury české II*. Praha 1926.)

Norwid, a zároveň publikoval polskou aktuální moderní poezii známých i méně známých básníků. Z pozitivistů zaujímali v časopise přední místo Maria Konopnická a Adam Asnyk, z modernistů především Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Jan Kasprovicz, Leopold Staff, Andrzej Niemojewski, Zenon Przesmycki, Julian Tuwim a mnoho dalších. Nemalou roli zde hrály i osobní kontakty polských básníků s jejich překladateli v českém prostředí a s Adolfem Černým.

Největší množství překladů z polské poezie publikoval ve *Slovanském přehledu* František Kvapil. Od jeho založení do roku 1925 v něm uveřejnil více než polovinu všech překladů z polštiny. Podstatně menší množství ukázek z polské poetické tvorby otiskli Adolf Černý⁷⁸, jenž se zabýval překlady i z ostatních slovanských literatur. Dále ti byli Pavla Maternová, známá jako překladatelka z ruštiny, překladatel ze slovinštiny Jaromír Borecký, autor tří úryvků z poezie J. Słowackého František Tropp, a po první světové válce i básník Adolf Bohuslav Dostal.

6.1. František Kvapil

Největší překladatelskou osobností spolupracující se *Slovanským přehledem* byl básník a překladatel František Kvapil, autor velké většiny překladů z polské poezie uveřejněných v časopise. Narodil se 16. února 1855 ve Žherách u Českého Brodu a spolu s Edvardem Jelínkem patří mezi známé slavisty propagující polskou kulturu a literaturu v českém prostředí. Na rozdíl od Jelínka pocházel ze zámožné rodiny a mohl si dovolit po skončení studia na gymnáziu pokračovat na univerzitě v Praze. Nejdříve studoval práva, později filozofii a pak odjel r. 1879 studovat do Paříže. Ještě před svým výjezdem pořádal roku 1878 slovanský večer na Žofíně věnovaný oslavě J. I. Kraszewského. Zde se poprvé setkal s Adamem Asnykem, s nímž ho od té doby spojovalo upřímné přátelství. Kvapil s ním udržoval kontakt po celý život a přeložil mnohé jeho básně, které vyšly ve dvou řadách jako výbor básní *Poesie* v roce 1886 a v roce 1892.

⁷⁸ U překladů z polštiny užíval také pseudonym Jiří Rubín.

Na Collège de France se účastnil přednášek z francouzské literatury a navázal kontakty s polskými emigranty v Paříži, což mělo výrazný vliv na jeho další působení. Seznámil se s Władysławem Mickiewiczem (synem A. Mickiewicze), Bohdanem Zaleským, Sewerynou Duchínskou, Waclawem Gasztowtem a mnoha dalšími. V Paříži také dokončil výbor překladů *Zygmunta Krasińského vybrané spisy*, které zahájily etapu překládání velkých poetických polských děl, na něž dosud musela česká veřejnost čekat. Díla Krasińského se v českém prostředí objevovala jen v úryvcích v překladech Františka Ladislava Čelakovského, Josefa Václava Friče a Antonína Kotíka. Výbor obsahoval kromě drobnějších básní a lyriky rozsáhlejší díla, jimiž jsou *Nebožská komedie*, *Předsvit* a *Žalmy budoucnosti* a byl doplněn podrobnou úvodní studií o Krasińském. Překlady byly i vzhledem k mladému věku autora velmi zdařilé. Kvapil jako první podal českým čtenářům dílo Krasińského v celém svém rozsahu. Během svého života se k němu několikrát vracel, zvláště v pozdějším období své překladatelské zralosti. Tak vznikl v roce 1900 nový překlad *Nebožské komedie*, a v roce 1905 i nový překlad *Irydiona*, jenž byl poprvé přeložen v roce 1863 J. V. Fričem.

Po návratu z Francie nastoupil jako učitel na gymnázium v Jičíně, a od roku 1883 pracoval v Praze jako redaktor *Ottova Slovníku naučného*, kam přispíval především svými statěmi o polské literatuře a zároveň byl redaktorem časopisů *Ruch* a *Hlas národa*. V témže roce se stal tajemníkem a později ředitelem kanceláře Musea království Českého, kde pracoval až do roku 1920.⁷⁹

Již na gymnáziu projevoval velký zájem o polskou kulturu a literaturu, četl a překládal Mickiewicze, Słowackého, Krasińského, Czajkowského, Kochanowského a další. Kvapilovy rané překlady se poprvé objevily roku 1874 v *Obrazech života* a později v *Lumíru* a ve *Světozoru* pod pseudonymem Efr. z K.⁸⁰ Jako překladatel se svou tvorbou hlásil k literárnímu programu J. Vrchlického, což vyjádřil i roku 1878 vydáním almanachu *Máj* společně s dalšími mladými básníky, kteří se přikláněli k západní poezii. V almanachu otiskl čtyři své básně.⁸¹ Tvůrci *Máje* nebyli pozitivně

⁷⁹ THEER, Otakar, *František Kvapil (K padesátým narozeninám)*. Lumír, 1905, str. 228-232.

⁸⁰ Kvapil později používal i další pseudonymy: Allegri, Anonym, Anonymus, F. K., K., -il, Fr. Ž., F. Žherský, K. Žitný, Josef Vraný a Hjalmar Jatgeir.

⁸¹ Byly to básně *Na výspě poslední*, *Venecianka*, *Sfinx*, a *Ad Te, Domine*.

přijati veřejností a čelili kritice a obviněním z „cizáctví“ a „beznárodnosti“, kvůli své orientaci na západní literární tvorbu. Studium v Paříži, během něhož si Kvapil velmi oblíbil francouzskou literaturu, ovlivnilo i jeho dílo a pohled na současnou literaturu. Přitahovalo ho západní-francouzské prostředí, ale i slovanský východ, což se snažil sloučit ve své tvorbě.

Ve své první významné sbírce básní *Zpěvy knížecí* z roku 1883 kombinoval motivy ze starých ruských bylin s moderními západními vlivy a moderním jazykem. Již zde se objevuje charakteristický rys Kvapilových veršů, podrobná popisnost, smysl pro detail, spjaté s výborným vypravěčským talentem. Hrdinové, příroda i prostředí děje v jeho verších ožívali a nabývali díky jeho poutavému podání skutečných a reálných tvarů. Základem *Zpěvů knížecích* jsou byliny o knížeti Vladimírovi, z nichž Kvapil převzal některá fakta, ale vše ostatní je již dílem jeho velké fantazie. Nechtěl národní zpěvy imitovat. Sbíрка byla přijata pozitivně, ovšem byla i silně kritizována především mladou generací básníků. Časopis *Literární listy* otiskl v roce 1897 velmi negativní článek, komentující Kvapilovu tvorbu a jeho *Zpěvy knížecí*.⁸² Básník podle autora článku nepochopil dobu, hledí stále jen do minulosti, ve svých básních často parafrázuje a kopíruje tvorbu Vrchlického. Jan Halas v tomto článku píše: „Myslím, že mladé naší generaci literární je p. František Kvapil skoro neznámý. A myslím, že je ten osud skoro zasloužen. Neřekl jí nic, nenašel nic, nereprezentuje žádný styl, nic, co má barvu, profil, reliéf. Pan Kvapil je výlučný skoro epigon. Je z té generace, jež šla bezprostředně, krok, dva, za Vrchlickým a z níž utonuli tuším všichni... Jeho verše nerozeznáte od veršů Vrchlického leda tím, že jsou sušší, otřelejší nevýraznější. Každý epigon ředí, poněvadž víno mistra jeho zdá se mu silné...“⁸³

František Kvapil se nedokázal vymanit ze stínu Jaroslava Vrchlického a jeho význam nespočíval v jeho vlastní básnické tvorbě. Nejen v epice, ale i v lyrice nedosahoval příliš velkých kvalit. Jeho lyrickým veršům scházela náboj a hloubka, působily jednotvárně a zastarale. Jeho vlastenecké verše byly rovněž přežitkem. A. Pražák o Kvapilových básních píše: „Básně Kvapilovy mají náladu slunných svahů, s vůní květů a šumem jarních vod. Proto ironie je u nich řídkým hostem, proto

⁸² Velmi kritický článek *Zpěvů knížecích* a Kvapilovu tvorbu napsal F. V. Krejčí rovněž v časopise *Rozhledy*, č. 6, 1897, str. 847-848.

⁸³ HOLAS, Jan, *Posudky*. *Literární listy*, roč. XVIII, 1897, str. 220-223.

nedostatek pointy nebo nezdar v ní, protože v harmonii nálad by to byl úder disharmonický. V opájení se radostí z přírody a teplých srdcí je Kvapilova doména...“.⁸⁴ Z dalších méně významných sbírek, které Kvapil napsal pod vlivem polského romantizmu, to byly především *Bělohorské melodie*, *Žalmy přítomnosti*, *Zaváté stopy*, *Když kvetly máky*, *Květy na sněhu* a cyklus sonetů *Výstavní táčky*.

Velký Kvapilův přínos se projevoval především v jeho intenzivní překladatelské práci a úsilí informovat českou veřejnost o literárních skvostech polské romantické literární tvorby. Na stránkách čelních českých časopisů se tak objevují překlady a ukázky básní i prozaických děl významných polských spisovatelů.⁸⁵ Tyto ukázky vybíral Kvapil tak, aby co nejlépe charakterizovaly tvorbu překládaného spisovatele. V roce 1898, kdy se účastnil odhalení pomníku Adama Mickiewicze v Polsku, se seznámil s mladou generací polských spisovatelů. Především s Zenonem Przesmyckým, Antoni Langem, Leopoldem Staffem, Andrzejem Niemojewským, Kazimierzem Przerwou-Tetmajerem, Janem Kasprowiczem a dalšími. Začal se živě zajímat i o jejich tvorbu a díky němu v českém prostředí zdomácněla nejen díla doznívajícího polského romantizmu, ale i současná moderní poezie a próza těchto pro Čechy tehdy téměř neznámých mladých spisovatelů a básníků. Nejvíce pozornosti věnoval mezi mladými moderními básníky, kromě Adama Asnyka, svému příteli Kazimierzovi Przerwa-Tetmajerovi, kterého považoval za nejryzejší talent a vydal jeho moderní poezii v překladu ve dvousvazkové sbírce básní *Kazimierz Przerwa-Tetmajer: Poesie* (I-II, 1915-1916).

Kvapil v období od roku 1899 do roku 1925 uveřejnil ve *Slovanském přehledu* na třicet svých překladů. Nejčastěji se vracel ke K. Przerwovi-Tetmajerovi, jehož básně otiskl v časopise mnohokrát. V roce 1912 publikoval v tomto periodiku jeho dekadentně laděné básně např. *A když se ženou staneš mojí* nebo *Měla-li's duši v skutku šlechetnou*, které vydal později v roce 1915 ve sbírce překladů Tetmajerových veršů *Poesie I*. V roce 1913 to byly další básně např. básně *Za větru Tater* a *Jak tančil Janošík s císařovnou* z Tetmajerovy sbírky *Poezye*, která vyšla v roce 1912 ve Varšavě. V první z nich se Janošík setkává s císařovnou Marií Terezií, kterou uchvátí

⁸⁴ PRAŽÁK, Albert, *Slovanská povaha díla Františka Kvapila*, SP, 1905, str. 196-207.

⁸⁵ Byli to A. Mickiewicz, M. Grabowski, A. Fredro, S. Tarnowski, K. Ujejski, M. Konopnicka, J. I. Kraszewski, T. Lenartowicz, S. Brzozowski, Z. Sarnecki.

svým tancem, v druhé básník melancholicky promlouvá s přírodou v Tatrách. Tetmajer se ve svých verších, v nichž byla často cítit hořkost nad nenaplněným národním snem a rezignace, uchýloval k tematice horalů a Tater. Kvapil zřejmě vybral tyto básně, neboť téma Tater a především Jánošíka nebylo českému publiku cizí. Tetmajer přinesl do polské poezie nové metafory (např. „tiš smaragdová“, „blankytné zadumání“, „slunečné zamyšlení“ aj.)⁸⁶, barvitý jazyk, kouzlo nálady a dekadentní prvky, čehož se Kvapil snažil dosáhnout i ve svých překladech. To se mu z velké části podařilo. V básních se objevuje mnoho barevných odstínů a je v nich vystižena krása okamžiku. Přestože si Kvapil pomáhal staženými tvary, aby dodržel rým a jeho slovní zásoba je poněkud archaická, jsou tyto překlady na svou dobu zdařilé a dokazují, že Tetmajer mu byl velmi blízký.

Jan Kasprowicz byl dalším básníkem, z jehož tvorby se objevily v časopise úryvky vícekrát. Poprvé již v prvním ročníku v roce 1899. Byla to impresionistická báseň *Keř plané růže v temných smrčínách*. V této básni měl být keř plané růže symbolem života, který kvete a rozrůstá se i přes strasti a bolest, stejně jako život chudých lidí vykořisťovaných svými pány, k nimž Kasprowicz často ve své tvorbě projevoval soucit. V roce 1907 byl v časopise uveřejněn v Polsku oceňovaný hymnus *Salve Regina* s předmluvou, v níž se Kvapil vyjadřuje k této básni jako k vrcholnému úspěchu polského moderního básnictví. Podobně chválí i další Kasprowiczův hymnus *Má píseň večerní*, jenž byl v časopise otištěn v roce 1925. V těchto verších se Kasprowicz dotýká problému krize náboženských a morálních hodnot a lidského bytí na sklonku století, což bylo společné téma generace modernistů v Polsku i v Čechách. Podobně jako K. Przerwa-Tetmajer byl Kasprowicz okouzlen přírodou Tater i její krutostí, v níž viděl i lidskou životní tragedii. Porovnáme-li např. originál hymnu *Má píseň večerní* s Kvapilovým překladem, zjistíme, že se velmi pečlivě snažil držet původního díla, avšak Kasprowiczova poezie je plná alegorií a není poezií jednoduchou pro překlad. Kvapil zde opět vytváří zkrácené slovní tvary nebo nová slova přidává a v některých momentech není zcela jasné zda překládanému dílu porozumněl. Kasprowiczův jazyk působí lehkým dojmem, užívá moderní polštinu, Kvapil však jeho básně překládal archaickou češtinou, čímž trochu změnil její

⁸⁶ Úvod Františka Kvapila k překladům z poezie K. Przerwy-Tetmajera, *Poesiel*. Praha 1915, str. 125-132.

naladění. Všechny tyto Kasproviczovy básně, které se objevily ve *Slovanském přehledu* uveřejnil také v antologii *Polská moderní poezie III* (1933).

V letech 1907 až 1912 publikoval v časopise rovněž verše polských romantiků Adama Mickiewicze, Zygmunta Krasińského, Julia Słowackého a Cypriana Kamila Norwida. V roce 1909 to byla např. báseň *Duma o Václavu Rzewuském* Julia Słowackého, kterou Kvapil uveřejnil později i ve své antologii polské poezie *Modré ostrovy* (1926). Ve *Slovanském přehledu* byla otištěna zřejmě v původní verzi, neboť v *Modrých ostrovech* je uveřejněna s menšími opravami. Překlad přesto obsahuje značné množství polonizmů a působí zastarale.

Antoni Lange byl dalším básníkem, jehož stejné verše se objevily jak ve *Slovanském přehledu* (1902), tak v Kvapilově antologii *Polská moderní poezie III*. Tyto překlady však působí poněkud těžkopádně, zvláště po stránce jazykové. Kromě těchto básníků uveřejnil Kvapil značné množství úryvků z tvorby dalších moderních autorů. Nejzdařilejší jsou ovšem jeho překlady s poezie již zmíněného K. Przerwy-Tetmajera.

Je nutné ještě dodat, že redakce časopisu dbala rovněž o to, aby ke každému překladu byla přiložena i podobizna polského básníka, avšak pro informovanost českých čtenářů by bylo jistě přínosné, kdyby Kvapil u svých překladů ve *Slovanském přehledu* pravidelně uváděl, ze které sbírky polského autora byly tyto úryvky přeloženy, což byl problém objevující se i u dalších překladatelů tohoto periodika.

Až v období své překladatelské zralosti začal Kvapil pracovat na nových překladech polských romantiků Mickiewicze a Słowackého. Již dříve měla česká veřejnost možnost se s těmito velikány seznámit v překladech Elišky Krásnohorské, Josefa Václava Sládka⁸⁷, Jaroslava Vrchlického⁸⁸ a Otakara Mokrého.⁸⁹ Byly to spíše úryvky, či překlady ne zcela zdařilé, a proto Kvapil vydal v roce 1909 a 1911 nové úspěšné překlady Słowackého tragedie *Beatrix Cenci* a Mickiewiczových básní ve sbírce *Grażina a jiné básně*, která obsahovala 51 básní, mezi nimi i slavnou *Ódu na*

⁸⁷ Např. *Konrad Wallenrod* (1891) A. Mickiewicze.

⁸⁸ Např. *Tryzna (Dziady)* (1895) A. Mickiewicze.

⁸⁹ Např. *Balladyna. Tragédie v pěti jednáních* (1893) J. Słowackého.

mladost. Ukázky překladů se nejčastěji objevovaly v prvních 16 předválečných ročnících *Slovanského přehledu*⁹⁰, v časopisech *Květy*,⁹¹ *Lumír*⁹² i dalších.⁹³

Ve dvacátých letech dokončil Kvapil antologii tří významných polských romantiků: Mickiewicze, Słowackého, Krasińského a jejich pokračovatelů. Tento první svazek vyšel roku 1922 a byl vydán pod názvem *Dozvuky romantismu* jako součást antologie *Polská moderní poezie*, kterou volně navázal na antologii *Slovanská poezie I-II* (1874, 1878) Františka Vymazala. Svazek obsahuje ukázky z tvorby 24 básníků a každému překladu předchází krátký úvod o životě a díle básníka. Českou veřejnost tak Kvapil seznámil vedle známých polských klasiků i s mnohými dalšími v Čechách neznámými básníky. Byli to např. Narcyza Żmichowska, Mieczysław Romanowski, Roman Zmorski aj. Druhý svazek antologie vyšel roku 1925 pod názvem *Doba Asnykova* a třetí část věnovaná období Mladého Polska pod názvem *Kasprowicz, Przesmycki, Rossowski, Lange* vyšla až po Kvapilově smrti roku 1933. Tímto dílem se Kvapil velmi zasloužil o propagaci a popularizaci polské literatury v Čechách a jeho krátké medailony básníků, obsažené v antologii, byly mnohdy velmi vzácným pramenem informací.⁹⁴

V období od druhé poloviny 19. století až do třicátých let 20. století se Kvapil řadil mezi české nejlodnější a nejúspěšnější překladatele z polštiny. V překladech se velmi pečlivě snažil zachovat smysl původního textu, význam, slovosled, rým i rytmus. V případě, že smysl textu nebyl úplně jasný, přidával nebo ubíral v českém překladu slova a tím se rovněž snažil vyrovnat délku veršů, která je v polštině většinou delší. Vždy se snažil především o to, aby překlad zaujal, a aby jeho prostřednictvím čtenářům autora přiblížil. Psal proto pravidelně články, referáty, fejetony, nekrology, studie a eseje informující o autorech jejichž dílo překládal. Často se snažil básníka či spisovatele přiblížit a zpřístupnit jeho dílo tím, že hledal ve verších ozvěny z jeho života a autobiografické prvky odrážející se v básnickové tvorbě. Tímto způsobem chtěl

⁹⁰ Např. *Má píseň večerní*, Jan Kasprowicz, překlad F. Kvapil. SP, roč. XVII, 1925, str. 161-171.

⁹¹ Např. *Z básní Adama Asnyka*, *Květy*, roč. III, 1881, str. 81-84., Adam Asnyk, *Astr.* *Květy*, roč. IV, 1882, str. 479.

⁹² Např. *Z nové poezie polské*, A. Asnyk, *Apostrofa, Sen, XIX. věku*, M. Romanowski, *Život bolí*, E. Bulawa, *Vlad. hrabě Tarnowski.*, *Lumír*, roč. IV, 1878, str. 405-406. *Z nové poezie polské*, A. Asnyk, *Herakles, Ašera*, *Lumír*, roč. VI, 1878.

⁹³ ČERNÝ, Adolf, *František Kvapil*. In: Almanach České akademie věd a umění, roč. XXXVI, 1926, str. 229-241.

⁹⁴ KRYSTÝNEK, Jiří, *Z dějin polsko-českých literárních vztahů*, Brno, 1966, str. 61-66.

vyvolat zájem u čtenářů číst daného autora, i když v těchto člancích převažoval Kvapilův subjektivní názor a tím mnohdy skutečnou identitu básníka zkresloval. Rovněž v tomto případě Kvapil uplatnil svůj vypravěčský talent, smysl pro detail a kolorit doby. Tyto poutavé články měly především informativní ráz a vycházely nejčastěji v *Květech*, *Ruchu*, *Národních listech*, *Hlase Národa* a *Zlaté Praze*. Mezi zajímavě a poutavě zpracované Kvapilovy literární vzpomínky a črty patří knihy literárních studií *Ženy a milenky slovanských básníků* (1893), která obsahovala 16 statí věnovaných intimnímu životu, jenž se odrážel v tvorbě 9 předních slovanských básníků⁹⁵ a na ní navazující kniha *Životem k ideálu* (1901), věnovaná z velké části Adamu Mickiewiczovi a Adamu Asnykovi. Kvapil se v nich snažil na základě původních pramenů, či vlastních vzpomínek, vyložit dobu i poměry, za kterých díla básníků vznikala, vyložit jejich život z lidské stránky, a tak o ně vzbudit zájem veřejnosti.⁹⁶ V rukopise připraveném k tisku zanechal po své smrti třetí svazek těchto literárních studií s názvem *Modré ostrovy*, jenž byl v roce 1926 vydán Adolfem Černým. *Modré ostrovy* měly symbolizovat díla polských básníků, ve kterých, jak sám Kvapil píše v předmluvě, nacházel útěchu a radost v těžkých chvílích svého života a vždy se k nim rád vracel. Všechny studie této sbírky vznikly již dříve v letech 1886-1906, ale pro tisk byly připraveny až v roce 1925. Středem Kvapilovy pozornosti je zde Juliusz Słowacki a Kornel Ujejski, a z básníků poromantických Leonard Sowiński a opět Adam Asnyk, jehož obraz je vykreslen velmi vřele a nepochybně prozrazuje Kvapilovu náklonnost a sympatii k tomuto básníkovi. Posmrtně také vyšla v roce 1933 třetí část *Polské moderní poezie III*.

Mezi další Kvapilovy blízké přátele a spolupracovníky patřil i Adolf Černý. Poprvé se setkali v roce 1886, když Kvapil pracoval v *Ruchu* a mladý A. Černý začal psát své první články, které posílal od roku 1885 i do *Ruchu*. Kvapil poskytl Černému v jeho počáteční tvorbě mnoho dobrých literárních rad. Spojovalo je rovněž přátelství s Edvardem Jelínkem, a tento vztah se ještě více prohloubil v roce 1890, kdy Černý vstoupil do *Máje* a po své první návštěvě v Polsku roku 1889 se začal živě zajímat o polskou literaturu a kulturu. Nejvřelejší kontakt spolu oba polonofilové udržovali od

⁹⁵ Byly to statí věnované J. Morsztynowi z Raciborska, J. Słowackému, A. Mickiewiczowi, Z. Krasińskému, A. V. Kolcovi, F. Prešernovi, T. V. Ševčenkovi, A. S. Puškinovi a M. J. Lermontovi.

⁹⁶ TICHÝ, František, *Ženy a milenky slovanských básníků*, Literární listy, roč. XIV, 1893, str. 107-108.

založení *Slovanského přehledu*. Jako básník a literát měl Kvapil z počátku pochybnosti co do obsahu nového časopisu, jenž se nevyhýbal aktuálním politickým otázkám. Představoval si spíše časopis navazující na program *Slovanského sborníku*. Sám byl člověkem, jenž se politického života téměř neúčastnil, a teprve později uznal, že česká společnost potřebovala právě takový časopis. Nikdy ovšem nepsal do *Slovanského přehledu* články s politickou tematikou a přispíval pouze čistě literárními pracemi, statěmi a množstvím překladů z polské poezie. Tyto překlady později tvořily jádro třídílného výboru *Polská moderní poezie*.⁹⁷

Kvapilovy překlady byly v Polsku velmi pozitivně hodnoceny, ačkoliv ne všechny byly po stránce stylistické a lexikální dokonalé. Aktuální přestaly být především v období poválečném, kdy už svou slovní zásobou, četnými polonizmy a archaizmy působily zastarale. Kvapil patřil mezi překladatele ze školy Vrchlického, pro něž bylo charakteristické, že ve své snaze zachovat formu překládaného díla nivelizovali jeho styl a na překlad aplikovali svůj styl vlastní, a tím narušovali jeho celkové vyznění. Zvláště v pozdním období jeho překladatelské činnosti mu byla vyčítána neschopnost rozeznávat a přizpůsobit se směru a stylu původního díla a rozlišovat styly básníků různých směrů.⁹⁸

6.2. Adolf Černý

V překladatelské oblasti zaujal významné místo i Adolf Černý, jehož překlady především z polské poezie se objevovaly na stránkách *Slovanského přehledu* v letech 1899-1930 zřídka, neboť dával prostor o něco zkušenějšímu Františku Kvapilovi. Sám se před první světovou válkou věnoval spíše překladům z lužické srbštiny (především J. Bart-Ćišinski a H. Zejler) a chorvatštiny (J. Milaković, S. S. Kranjčević), ale i z běloruštiny (J. Kołas, J. Kupał) a slovinštiny. Svou překladatelskou dráhu z polštiny

⁹⁷ ČERNÝ, Adolf, *Za Františkem Kvapilem*. SP, roč. XVII, 1925, str. 499-512. Zde také přehled jeho překladů z polské poezie ve *Slovanském přehledu*.

⁹⁸ KRYSŤÁNEK, Jiří, *Polské vlivy ve válečné a poválečné tvorbě Františka Kvapila*. In: *Z dějin polsko-českých literárních vztahů*, Brno, 1966, str. 63.

zahájil roku 1890 uveřejněním dvou povídek *Pro svoje staré* a *Vědma* od M. Bałuckého v časopise *Lumír*.⁹⁹ Knižně vyšly v letech 1899-1908 jeho první překlady dramát *Martin Luba* Ignacy Maciejowského, *Karikatury* Jana Augusta Kisielewského, *Lehkomyslná sestra* Włodzimierze Perzyńskiego a *Pro štěstí* Stanisława Przybyszewského. Z poezie si většinou vybíral díla básníků kteří mu byli blízcí myšlenkově a vždy zdůrazňoval svou snahu překládat co možná nejvěrněji a co nejméně se uchýlit od originálu. Při výběru básní dával přednost tématům náboženským, reflexi o životě a smrti a lyrice milostné a rodinné. Podstatnou část jeho překladatelské práce tvoří i překlady divadelních her, z nichž zřejmě nejlepší jsou překlady her Stanisława Wyspiańskiego, jehož Černý velice obdivoval, a k němuž byl veden pocitem básnické spřízněnosti.

V roce 1899 otiskl v prvním čísle *Slovanského přehledu* devět ukázek z básní Kazimierza Przerwy-Tetmajera, jenž mu byl svým dekadentním básnickým projevem, podobně jako Kvapilovi, blízký. V roce 1905 otiskl další překlad Tetmajerových básní ze sbírky *Poesie*, v nichž se opět objevuje téma Tater a krásy jejich přírody, a také smrti jako utěšitelky a dobré přítelkyně, což bylo charakteristické pro Tetmajerovu tvorbu plnou rezignace nad životem. I v těchto verších se snažil Černý dodržet originální formu i přesnost obsahu a nevyhnul se nejčastějšímu problému překladatelů své generace – užívání „stažených tvarů“. Černý se také snažil představit čtenářům aktuální polskou dramatickou tvorbu Stanisława Wyspiańskiego. V roce 1908 a 1909 byly v časopise pod pseudonymem Jiří Rubín otištěny jeho překlady básní Stanisława Wyspiańskiego, mezi nimiž byl úryvek *Monolog Konrádův* z Wyspiańskiego dramatu *Wyzwolenie* (Vysvobození) a také celá tragédie *Kłątwa* (Kletba), pojednávající o hříšném knězi a jeho kletbě, v níž Wyspiański oživil problematiku antických mýtů.

Více Černého překladů se v časopise objevovalo až po Kvapilově smrti roku 1925. Černý věnoval zvláštní pozornost i polským básničkám, tvořícím v meziválečném období. Ve *Slovanském přehledu* v roce 1929 uveřejnil poezii pěti méně známých polských autorek¹⁰⁰ a každou z nich uvedl předmluvou o jejím životě a tvorbě. Překlady působí lehkým dojmem, stažené tvary se v nich téměř nevyskytují,

⁹⁹ *Lumír*, č. 32, 10. 11. 1890, str. 382-383; č. 33, 20. 11. 1890, str. 388-392; č. 35, 10. 12. 1890, str. 417-419.

¹⁰⁰ Byly to Julja Dickstein-Wieleżyńska, Marja Grosseck-Korycka, Janina Helm-Pirgo, Bronisława Ostrowska a Zofja Rościszewska.

což je zřejmě způsobeno větší básnickou zralostí A. Černého a také tím, že tyto básničky psaly volnějším veršem, což znamenalo, že se Černý nemusel nutně držet formy. V roce 1928 otiskl také úryvky ze sbírky *Wiersze zebrane* Juliana Tuwima, jehož verše uveřejnil v časopise také F. Kvapil. Z této sbírky vybral básně *Kriste a Kristus*, obracející se s melancholickou pokorou a bolestmi každodenního života ke Kristu, neboť toto téma bylo blízké i jeho vlastní nábožensko-filozofické poezii.

Většina Černého překladů z prózy a dramát patří mezi vcelku zdařilé, neboť byl jazykově velmi nadaný, a při práci svého talentu využil. Dobře se rovněž orientoval ve slovanských reáliích a proniknul do prostředí slovanských krajů, díky svým častým badatelským cestám. Mezi jeho překlady vyniká svou propracovaností především *Tré povídek* E. Orzeszkové z roku 1916. Úspěšně se v nich vyhýbal chybám svých předchůdců, jejichž práce byly stylisticky i lexikálně kostrbaté a přeplněné polonizmy. Jeho snaha o maximální věrnost překladu formy i obsahu se dala ovšem těžko aplikovat na překlady z poezie, proto se i Adolf Černý dopustil některých chyb zejména v překladu *Krále Duchy* J. Słowackého, jenž vycházel ve *Slovanském přehledu* na pokračování v letech 1927-1936. V případě tohoto díla se pokusil o nemožné. Chtěl sloučit překládání „rozměrem originálu“ s masarykovským požadavkem „otrocké věrnosti obsahu“. Překlad byl sice v Polsku vysoce oceňován, avšak Černý se svým úsilím o co největší přesnost uchýlil k množství archaismů, podivných slovních tvarů (např. „apoštolé“, „ždál“, „mnil“, „všel“ aj.), stažených tvarů (např. „neprch“, „nevzrost“, „nezchud“, „prohléd“, „řek“, „vzkřik“), polonizmů („los“, „malovidla“, „takou“, „tlum“ atd.) prodlužování a přidávání nových slov a slovních inverzí (např. Bůh se noří modra do prázdného), aby dodržel stejnou délku verše. Narušil tak rytmus a mnohdy obsah i celkové vyznění díla. Těchto chyb se dopouštěla v různé míře většina lumírovců. Pro názorné porovnání překladu s originálem uvádíme krátký úryvek:

Tu strašné tajemství jsem prohléd' jasně,
že duchové jdou tam, kde vše jest v boji,
kde třískají se srdce, helmy, dásně,
že prchají tam z míst, kde schránu svoji

má ducha sen...Jak jiní přeúžasně
jsou nežli ti, co sní zde o pokoji
jen stálém, svět by syt a zdrav byl v klidu!
Duch globu posmívá se tomu lidu.

Ujrzałem wtenczas straszną tajemnicę,
Że duchy wszystkie lecą tam, gdzie boje,
Gdzie się trzaskają serca i przyłbice,
A z miejsc, gdzie ducha sen ma łoże swoje,
Uchodzą – dziwne w pośmiertnych różnice
Z tymi, co wiecznie tu marzą pokoje
I chcieliby mieć świat – opasły – zdrowy –
Piekielni – z których drwi anioł globowy.

Černého překlady Wyspiańskiego dramát *Kletba a Veselka*, nebyly zcela dokonalé, neboť celé dílo přeložil literárním jazykem, ačkoliv venkovské postavy zde mluví silným dialektem, což důrazně vystihuje náladu a prostředí dramatu. I přes tyto nedostatky splnilo ve své době překladatelské dílo A. Černého i F. Kvapila svůj úkol a ani dnes není tato jejich pečlivá práce zapomenuta.¹⁰¹

6.3. Jaromír Borecký

Dalším básníkem-polyglotem, překladatelem z francouzštiny, italštiny, španělštiny, portugalštiny, angličtiny, perštiny, ruštiny, slovinštiny a polštiny, jehož práce se objevovaly na stránkách *Slovanského přehledu* byl Jaromír Borecký (1869-1951). Vstoupil do literatury spolu s F. Kvapilem, a stejně jako on se inspiroval tvorbou svého přítele Jaroslava Vrchlického a snažil se o maximální přesnost formy v

¹⁰¹ BARTOŠ, Otakar, *Adolf Černý jako překladatel*. In: Sborník slavistických prací, Praha, 1958, str. 101-108.

překladu. Na pražské filozofické fakultě vystudoval orientální filologii a historii a věnoval se studiu zpěvu a hudební teorie. Jako výjimečný jazykový talent a žák Josefa Zubatého překládal i orientální poezii (Kalidása, Firdússi) a prosadil se díky svému hudebnímu vzdělání i jako hudební kritik a autor *Stručných dějin české hudby*. Zájem o hudbu spojoval se své vlastní poetické tvorbě a snažil se dosáhnout náládovosti a hudebnosti veršů. Inspiroval se orientální a francouzskou poezií zejména Villonem, a později byl oceňován jako předchůdce české dekadence. Dekadentní náladové citové prvky a krásné metafory oslavující ženskou krásu se objevují v jeho čtyřech úspěšných básnických sbírkách *Rosa mystica* (1892) *Básníkův kancionál* (1905), *Zpěvy života* (1911) a *Pršely růže* (1920). Pracoval rovněž na pražské konzervatoři, kde přednášel o české literatuře a hudbě, a jako redaktor v několika časopisech.¹⁰² Borecký překládal Mickiewicze, Słowackého, Wyspiańskiego, Banvilla a mnoho dalších básníků různých národností. Zvláště překlad Mickiewiczových *Sonetů* (1911), v nichž se Borecký pokusil oprostit od snahy překládat „rozměrem originálu“ a tradiční polský třináctislabičný verš nahradil pro češtinu bližším veršem dvanáctislabičným, vyniká nad jiné soudobé překlady romantické polské poezie a obsahuje kromě *Sonetů krymských* i poprvé přeložené *Sonety erotické*. Borecký píše v předmluvě k jejich vydání: „Mne lákaly Sonety krymské již v mládí 14 let, a překlad tento byl v prvních obrysech hotov již roku 1884. Teprve jubileum Mickiewiczovo r. 1898 mne k němu vrátilo. Na popud svého vzácného přítele, redaktora *Slovanského přehledu* a básníka Adolfa Černého, odhodlal jsem se překlad *Sonetů krymských* uveřejnit v jeho časopise, přihlédnuv a přizpůsobiv jej zralejšímu zatím hledisku svému... “. Borecký psal rovněž nekrology, monografie a statě o Vrchlickém, Kvapilovi, Černém-Rokytovi, Klášterském, Dykovi aj. Do *Slovanského přehledu* přispíval především svými překlady ze slovinštiny.¹⁰³ Otiskoval básně S. Gregorčiče,¹⁰⁴ F. Prešerna,¹⁰⁵ A. Aškerce¹⁰⁶, Z. Otona, O. Zupančiče a dalších. Z polštiny se v letech 1899-1918 objevil na stránkách *Slovanského přehledu* jen dva Boreckého překlady Mickiewiczových

¹⁰² *Zvon, Hovory básníků, Sborník společnosti Jaroslava Vrchlického*

¹⁰³ BRTNÍK, Václav, *Jaromír Borecký*, Slovesná věda, roč. IV, 1951, str. 84-85.

¹⁰⁴ SP, roč. V, 1903, str. 434; roč. IX, 1907, str. 145.

¹⁰⁵ Tamtéž, roč. III, 1901, str. 105; roč. II, 1900, str. 209.

¹⁰⁶ Tamtéž, roč. I, 1899, str. 412; roč. X, 1908, str. 433-437; roč. XI, 1909, str. 189, 193.; roč. VII, 1905, str. 49.

Sonetů krymských.¹⁰⁷ s podrobnou předmluvou o vzniku i ohlasu tohoto díla, i jeho překladech do češtiny a překlad básně Kornela Ujejského *Tłumaczenia Szopena*.¹⁰⁸ Borecký ponechal název tohoto díla v originále a přeložil jeho první nejznámější část *Smuteční pochod*. K. Ujejski miloval hudbu, zvláště Chopina, jehož velmi dobře interpretoval a v *Tłumaczeniach Szopena* napsal k jeho kompozicím slovní text. Je zřejmé, že Borecký vybral právě tuto ukázkou, neboť se sám věnoval hudbě a hudební teorii a dokázal ocenit její zvukomalebnost i originalitu.

V prvním desetiletí 20. století Borecký seznamoval ve *Slovanském přehledu* českou společnost prostřednictvím svých překladů také se slovinskou literaturou. Z korespondence se dovídáme, že měl v úmyslu vydat antologii slovinské poezie a kompletní překlady Prešernových básní, ale tyto své plány nedokončil ani v rukopise a v jeho pozůstalosti se zachovaly jen jednotlivé překlady.¹⁰⁹ Borecký je považován za jednoho z epigonů Jaroslava Vrchlického, ale dokázal přinést do české poezie i nové dekadentní prvky, symbolismus, originální přirovnání, a obrazovou a výrazovou bohatost.

6.4. Pavla Maternová a další překladatelé

Několik překladů z polštiny a z ruštiny publikovala ve *Slovanském přehledu* i Pavla Maternová (1858-1923). Tato překladatelka, učitelka, vychovatelka a členka ženského hnutí Minerva a Ústředního spolku českých žen se věnovala redaktorské činnosti zejména v časopise *Ženský svět*. Ve své tvorbě se zaměřila především na básně a ilustrované povídky pro děti a mládež, jimiž se snažila vychovávat mladé lidi k lásce k vlasti, rodičům a přírodě. Působila také jako recenzentka v časopisech *Ženský obzor* a *Ženský svět* a středem jejího zájmu byla tvorba ženských autorek. Soustavně se zajímala o literaturu polskou, psala informativní statě o polských

¹⁰⁷ Tamtéž, roč. I, 1899, str. 312-318.

¹⁰⁸ Tamtéž, roč. VI, 1905, str. 7-100.

¹⁰⁹ PETR, Jan, *K otázce Boreckého překladů Prešernových básní do češtiny*. *Slovanský přehled*, roč. XLIX, 1963, str. 222-223.

básnících a zajímala se zejména o dílo Marie Konopnické, o níž napsala několik studií, velmi pozitivně hodnotících její dílo. Úspěšně rovněž překládala její novely a poezii.¹¹⁰ Ve *Slovanském přehledu* se kromě překladů z ruské poezie objevují díky Pavle Maternové básně Kazimierza Przerwy-Tetmajera¹¹¹, Marie Konopnické¹¹², Cypriana Kamila Norwida¹¹³ a dalších méně známých básníků. Nejčastěji však publikovala v časopise úryvky z tvorby M. Konopnické. V roce 1902 to bylo 8 jejích básní k pětadvacetiletému jubileu literární její činnosti s předmluvou, v níž chválí Konopnické sbírku básní *Italia*, inspirovanou pobytem v Itálii. Sbírkou *Italia* vydala později v překladu v roce 1925, jsou v ní ovšem změněny tituly některých básní, které byly uveřejněny ve *Slovanském přehledu*. V roce 1904 a 1912 otiskla další úryvky z Konopnické eposu *Pan Balcer v Brazílii*. K tomuto eposu o polských vystěhovalcích, kteří se po mnoha strastech vracejí zpátky do vlasti, napsala předmluvu, v níž toto dílo chválí a označuje jako „nejkrásnější čin vlastenecký“. Zároveň ho oceňuje jako velmi těžké pro překladatele, zvláště co se týče prvků lidového jazyka, které téměř není možné přeložit. V překladech ovšem často užívala nepřirozené slovní tvary a polonizmy jako „sstoupá“, „tvojich“, „olbřímých“, „znikne“, „tlumy“, „zdmuchá“ aj. Celkově nevynikaly nad dobový průměr, byly z hlediska bohatosti jazyka i slovních obrátů hodnoceny níže než překlady Kvapila. Maternová byla také kritizována za nedokonalosti v překladech pramenící z nedostatečné znalosti polštiny.

V období do první světové války se ve *Slovanském přehledu* objevilo jméno překladatele Františka Troppa, autora tří básní *Má závěť*¹¹⁴, *Hrob Agamemnonův*¹¹⁵ a *Rozloučení* od Julia Słowackého. Pod tímto pseudonymem se skrývá nepříliš známý prozaik a překladatel z polštiny, angličtiny a ruštiny Ladislav František Tichý (1860-1917). Jeho práce nebyly nijak zvláště ohodnoceny, avšak ani on se nevyhnul vytváření kostrbatých stažených tvarů, aby dodržel formu a rytmus verše. Autorství překladu básně *Hrob Agamemnonův* je ovšem sporné, neboť je podle poznámky pod titulem připisováno Jaroslavu Gollovi (1839-1891), jenž se v sedmdesátých letech 19. století

¹¹⁰ Lexikon české literatury. Praha 1985, díl III.

¹¹¹ SP, roč. II, 1900, str. 484;

¹¹² Z poezie Marie Konopnické. Slovanský přehled, roč. IV, 1902, str. 205. ; roč. XIII, 1911, str. 209. ; *Pan Balcer v Brazílii*, roč. VI, 1904, str. 1-5.; roč. VII, 1905, str. 145. ; roč. VIII, 1906, str. 393.

¹¹³ SP, roč. XIII, 1911, str. 284.

¹¹⁴ Tamtéž, roč. XII, 1910, str. 463.

¹¹⁵ Tamtéž, roč. XIII, 1911, str. str. 53, 149.

soustavněji zabýval tvorbou J. Słowackého. Tuto báseň přeložil také F. Kvapil v roce 1926. Oba překlady se značně liší, především po stránce lexikální, avšak Kvapilova verze je básnicky a rytmicky vyspělejší.

Po první světové válce otiskl svůj překlad ve *Slovanském přehledu* i básník divadelní pracovník Adolf Bohuslav Dostal¹¹⁶ (1873-1939), jenž od roku 1901 pracoval jako redaktor v časopise *Zlatá Praha* a v letech 1903-1907 působil jako ředitel a režisér Švandova divadla v Praze. Po první světové válce se přestěhoval do Polska, naučil se velmi dobře polsky. Vstoupil do polské armády a od roku 1924 začal pracovat v redakci polského časopisu *Kultura Słowiańska*. Působil nejen jako překladatel, ale i jako básník. Do české poezie však nepřinesl nic nového a jeho sbírky lyrických básní *Minuty*, *Pohádka věčně stejná* a *Adversperascit* neměly u kritiky velký ohlas. Knižně i časopisecky otiskl řadu překladů z německé literatury (např. J. W. Goethe, H. Mann, G. Hauptmann a dalších) i z francouzské a dánské dramatické tvorby (např. E. Rostand, J. Holberg aj). Překládal také do polštiny díla české literatury, především dramatické hry jako např. Čapkovo drama *Věc Makropulos*, Langrovu hru *Velbloud uchem jehly* aj. Svůj jediný překlad básně *Břímě hodin* z díla polského moderního básníka Leopolda Staffa doplnil podle vzoru F. Kvapila úvodem vysvětlujícím básníkův význam a jeho tvorbu. Tato Staffova niterná báseň vyjadřující pocity umírajícího člověka je dekadentní, avšak velká část jeho pozdější tvorby je oproti poezii Tuwima či Kasprowicze spíše radostná a plná optimismu z rodícího se života, čímž se odlišoval od ostatních básníků generace Mladého Polska. V této ukázce je patrné, že Dostal byl zkušeným překladatelem, avšak díky častým inverzím, se ztrácí v textu smysl mnohých veršů, které tak působí těžkopádně. Opět se však nedovídáme z které sbírky byla tato báseň přeložena.

¹¹⁶ Někteří autoři jej psali jako A. B. Dostál (např. Novák, Arne, *Z nejnovější české poezie*. Rozhledy, roč. XII, 1902. ROWALSKI, Jean, *Nové knihy básnické*. Lumír, roč. XXXVI, 1908.)

7. Slovanský přehled po první světové válce

Válečné události zastavily na několik let činnost časopisu. Po vzniku samostatného Československa nebyl *Slovanský přehled* ihned obnoven, neboť A. Černý se stal úředníkem ministerstva zahraničních věcí. V letech 1922-1923 působil ve Varšavě a v té době se nemohl věnovat redaktorské činnosti. Černý si jistě uvědomoval, že po válce vznikla v jednotlivých slovanských regionech nová společenská situace. Byl obnoven polský stát, vzniklo Československo a Jugoslávie a k velkým společenským zvrátům došlo také v Rusku. Tato fakta poněkud oslabila nadšení pro slovanskou problematiku, která byla před válkou velmi živá. I přes tyto pochybnosti, zda bude *Slovanský přehled* v nové situaci ještě aktuální a bude mít ohlas u čtenářů, byl časopis po desetileté přestávce v roce 1925 obnoven. Jako náhradu za toto několikaleté přerušení jeho činnosti vydali Antonín Frinta a František Tichý sborník *Slovanský přehled 1914-1924* při příležitosti šedesátých narozenin A. Černého. Tento sborník byl zaměřen především na celoživotní dílo A. Černého a podával přehledy událostí a vývoje v jednotlivých slovanských oblastech. Od roku 1925 vycházel časopis opět pravidelně a jeho vydavatelem byl až do roku 1939 A. Černý. Jako redaktor působil v časopise do roku 1931, kdy ze zdravotních důvodů musel předat redakci A. Frintovi a J. Slavíkovi. A. Černý ujišťoval, že se po válce charakter *Slovanského přehledu* nemění, a že i nadále bude informovat o životě a kultuře všech Slovanů. Vznikem nových slovanských států přestaly některé kulturní i politické problémy o nichž psal časopis existovat, začaly se ovšem objevovat nové především v Rusku. Nová redakce A. Frinty a J. Slavíka se v roce 1931 hlásila k myšlenkám A. Černého, avšak zdůraznila potřebu informovat intenzivněji, nejen o filologické, historické či literární problematice, ale i o problémech politických, sociálních a hospodářských.¹¹⁷

Po první světové válce patřilo stěžejní místo v překladech z polské poezie na stránkách *Slovanského přehledu* Adolfu Černému, který v této oblasti nahradil Františka Kvapila. Po Kvapilově smrti v roce 1925 ještě publikuje v časopise jeho

¹¹⁷ ŠTASTNÝ, Vladislav, *Sto let Slovanského přehledu*. SP, roč. LXXXV, 1999, str. 5-12.

překlady básníků J. Kasprowicze a J. Tuwima. Černý byl v tomto období autorem téměř všech překladů nejen z polštiny, ale i z lužické srbštiny, chorvatštiny, slovinštiny a běloruštiny. Mezi léty 1925-1930 publikuje v tomto periodiku na šestnáct překladů ze slovanské poezie. Často přitom používal pseudonym Jiří Rubín. Ve druhé polovině dvacátých let uveřejnil v časopise kromě překladů i vlastní poezii¹¹⁸.

Celkově se *Slovanský přehled* po válce věnoval především polské moderní poezii. Do roku 1930 se v časopise kromě poezie modernistů objevily ještě překlady J. Tuwima, náležícího k nové meziválečné skupině tzv. Skamandritů a ukázky z tvorby romantické postupně utichaly. Překlady již nebyly publikovány z tak velkým zpožděním oproti vývoji polské aktuální literatury, ačkoliv zájem překladatelů o polskou literaturu poněkud klesl v souvislosti s politickou situací vyplývající ze sporu o Těšínskou oblast.

¹¹⁸ ROKYTA, Jan, *Návrat ostatků Słowackého do vlasti*. SP, roč. XIX, 1927, str. 477-479.

8. Kašubská poezie na stránkách Slovanského přehledu

Vedle polské poezie uveřejňoval A. Černý ve *Slovanském přehledu* příležitostně i ukázky z poezie kašubské a články zabývající se kašubskou problematikou. Pro některé vědce jsou Kašubové samostatným národem se svým vlastním jazykem a kulturou, pro jiné je to etnická nebo etnografická skupina, patřící ke kultuře polské. K polskému prostředí však tato literatura neodmyslitelně patří. Je sice problematičné určit jsou-li Kašubové samostatným národem nebo etnickou či etnografickou skupinou¹¹⁹, ale jejich literatura byla nepochybně ovlivněna literaturou polskou. A. Černý věnoval pozornost všem malým slovanským etnickým skupinám, a ani Kašubové nebyli výjimkou. V periodickém tisku se slovanskou problematikou se krátké zmínky o Kašubech objevují již ve *Slověninu* (1862-1864), prvním takto zaměřeném časopise v Čechách. Později vyšel v roce 1885 tehdy nejrozsáhlejší popularizační cestopisný článek o Kašubech ve *Slovanském sborníku O Kašubech v zátocě pucké*.¹²⁰ Autor Stanisław Windakiewicz v něm popsal své cestování do Puckého zálivu a místní kašubské obyvatelstvo, jejich vesnice, obydlí, oděv i charakter, což je i dnes důležitým pramenem informací pro badatele této kultury. V článku rovněž zmínil, že kašubštinu pokládá za polské nářečí a kašubskou literaturu za velmi chudou.

Větší zájem o Kašuby se začal projevovat až na konci 19. století díky Adolfu Černému a *Slovanskému přehledu*. A. Černý navázal kontakty s kašubskými badateli a publicisty, z nichž nejvýznamnější byl polský vědec kašubského původu Stefan Ramuľ¹²¹ (1859-1913), autor práce *Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego* (1893). Čeští čtenáři se mohli dovědět více o Kašubech díky Ramuľovým pracím, které informovaly o novinkách z kašubské kultury. Černý s ním udržoval písemný

¹¹⁹ Při posledním sčítání lidu se ke kašubské národnosti přihlásilo pouze 5100 kašubů, ostatních cca 400 000 se cítí být příslušníky polského národa a až poté se cítí být etnickou či etnografickou skupinou.

¹²⁰ WINDAKIEWICZ, Stanisław, *O Kašubech v zátocě pucké*. SSb, 1885, str. 26-30, 85-93.

¹²¹ S Ramuľem byl v kontaktu také E. Jelínek, který se v roce 1893 vydal na badatelskou cestu do kašubské oblasti. Rok poté vznikla zřejmě nejrozsáhlejší práce z oblasti kašubské problematiky v českém prostředí *Zapomenutý kout slovanský. Několik prvních pohledů do kašubského pomorí*. Jelínek v ní popisuje své zážitky ze setkání s Kašuby, oblast Kašubsko a Pomorí, a vše doplňuje názornými ilustracemi a fotografiemi.

kontakt především v letech 1893-1902 a Ramuřt mu v korespondenci podával mnohé cenné informace z oblasti kašubistiky.¹²²

V roce 1899 vydal Ramuřt další velmi přínosnou práci *Statystyka ludności kaszubskiej*, na jejíž základě napsal A. Černý v roce 1900 první článek s kašubskou problematikou *Statistika Kašubův*¹²³ do *Slovanského přehledu*. Práce informuje o náboženském vyznání Kašubů a především o jejich celkovém počtu, který byl podle německých statistických údajů značně nepřesný. Ramuřt cestoval a sbíral materiály o Kašubech osobně, a do míst kam se nemohl dostat sám rozesílal dotazníky. Celkový počet Kašubů z jedenácti okresů byl 174 831.¹²⁴

Do roku 1913, kdy S. Ramuřt zemřel, napsal Černý několik dalších článků s kašubskou problematikou do časopisu *Čas*.¹²⁵ Neustále sledoval nové publikace z oblasti kašubistiky a zabýval se problematikou germanizace Kašubů. Zmiňoval se o mladokašubském hnutí a jeho hlavních osobnostech Majkowském, Kreckém aj., v jejichž aktivitě viděl možnost záchrany kašubštiny před úplnou germanizací.¹²⁶ Poslední článek z této oblasti, v němž Černý ocenil Ramuřtovo dílo i jejich vzájemné přátelské kontakty, otiskl v roce 1914 ve *Slovanském přehledu* a v *Čase*.¹²⁷

Po roce 1913 převzal funkci propagátora a informátora kašubské kultury lingvista, literární vědec, žák A. Černého a přispěvatel do *Slovanského přehledu* Antonín Frinta (1884-1975). Jako jazykovědec se zabýval především slovanskými jazyky a jejich fonetickou stránkou a v této oblasti si získal uznání u nás i v zahraničí. O problematice zvukové stránky jazyka napsal práci *Novočeská výslovnost* (1909), která byla jednou z prvních soustavných prací věnovaných české fonetice.¹²⁸ Přednášel

¹²² Na základě jeho prací vznikl i první Černého fejeton z oblasti kašubské kultury *Jazyk pomořský či kašubský*, jenž vyšel v roce 1893 v *Národních listech*. V něm Černý mimo jiné prezentuje na tehdejší dobu odvážný Ramuřtův názor, že kašubština je samostatným jazykem a není jen polským dialektem.

¹²³ PRAVDA, A. (A. Černý), *Statistika Kašubův*. SP, roč. II, 1900, str. 31-36.

¹²⁴ O této práci se Černý vyjadřoval v témže roce ještě v recenzi v *Národopisném sborníku československém*, v níž obhajoval obtížnou situaci Ramuřta, jako odvážného obhájce kašubské kultury a jazyka.

¹²⁵ *Germanizace Kašub*. Čas 12. 10. 1907, str. 2-3; *Počátky hnutí kašubského*. Čas 27. 2. 1912, str. 2-4; *Ruch mladokašubský*, Čas 16. 7. 1912, str. 2-3.

¹²⁶ KALETA, Petr, *Kašubská problematika v českých časopisech a novinách od počátků do druhé světové války*. In: *Západoslovanské literatury v českém prostředí ve 20. století*. Praha 2004, str. 383-398.

¹²⁷ SP, roč. XVI, 1914, str. 288.; Čas 13. 1. 1914, str. 2-4.

¹²⁸ Další jeho lingvistická práce *Fonetická povaha a historický vývoj souhlásky v ve slovanštině* (1916) měla velký význam pro srovnávací jazykovědu, o níž napsal množství recenzí a statí. Od roku 1945 se začal intenzivně zabývat i sorabistikou. Tento zájem se u něj projevoval již v době, kdy patřil jako student filosofické fakulty v letech 1902-1904 k žákům Adolfa Černého. V roce 1911 podnikl cestu do Lužice, kde nasbíral cenné materiály a foneticky zapisoval lužickosrbský jazyk.

rovněž jako docent a později profesor bulharského a lužicko-srbského jazyka a literatury na filosofické fakultě v Praze. Slovanské vzájemnosti a její problematice věnoval mnohé své články, které publikoval ve *Slovanském přehledu* po první světové válce.¹²⁹

První cestu do Kašubska uskutečnil v roce 1911, při níž se seznámil s přední osobností mladokašubského hnutí Aleksandrem Majkowským (1876-1975), redaktorem kašubského časopisu *Gryf*. S ním a se spisovatelem A. Labudou a J. Trepczykem udržoval po dlouhá léta korespondenci. Ta byla pro Frintu nesmírně důležitá, protože tak získával aktuální informace o kašubském kulturním životě, o němž informoval od roku 1912 na stránkách českých časopisů.

V témže roce otiskl Frinta první ukázkou kašubské poezie ve *Slovanském přehledu*¹³⁰. Seznámil zde čtenáře s poezií svého přítele A. Majkowského a s jeho sbírkou 28 básní z roku 1905 *Spiewe i frantówci*. Ze sbírky vybral dvě básně: ironicky a žertovně laděnou báseň *Kašubsko-pomořská mluva* a náladovou báseň *Na Oksevském výběžku*. U obou nelze přehlédnout, lehkost výrazu a zvláště v první z nich hravost dovedenou až k satíře. V této básni vtipně líčí osud kašubského jazyka, jenž byl silně ohrožen germanizací i fakt, že mnohý Kašub se za svou řeč styděl.

Na titulní straně jeho básnické sbírky *Spiewe i frantówci* bylo otištěno heslo „Nima Kaszub bez Polonii a bez Kaszub Polsci!“ (Nie ma Kaszub bez Polski i Polski bez Kaszub), v jehož duchu Majkowski vedl mladokašubské hnutí s heslem „Co kašubské – to polské“ a zasazoval se o spojení a kulturní spolupráci Poláků s Kašuby. Tato úvodní slova patřila prvnímu významnému kašubskému básníkovi Hieronimovi Derdowskému, jenž se proslavil jako autor epické básně *O panu Czorlińscim, co do Pucka po sece jachol*, v níž podrobně popisuje Kašuby a jejich zemi. Tato poema je psána jihokašubským nářečím, avšak obsahuje velké množství polonizmů. Teprve A. Majkowski a další významný mladokašubský básník W. Budzysz se snažili psát poezii skutečnou kašubštinou s kašubskou diakritikou, jejíž pravopis se teprve utvářel. Po první světové válce byl však Majkowski velmi zklamán polskou politikou zaměřenou proti Kašubům a věnoval se především literární práci. Na sklonku život napsal

¹²⁹ PETR, Jan, HNÍZDOVÁ, Radoslava, *Bibliografický soupis vědeckých prací prof. PhDr. Antonína Frinty s přehledem jeho činnosti*. Praha 1970, str. 3-13.

¹³⁰ *Z kašubské poezie: Aleksander Majkowski, Wóś Budzysz*, SP, roč. XIV, 1912, str. 347-355.

ve svém rodném jazyku i první alegoricko-filozofický román *Żece i przigode Remusa* a v polštině *Historii Kaszubów czyli Pomorzan*.

Frinta s Majkowským udržoval dlouholetou korespondenci, která trvala až do Majkowského smrti v roce 1938. Majkowski se snažil získat pomoc a podporu z české strany, když kritizoval negativní postoj a polskou politiku vůči Kašubům po první světové válce. Jejich dopisy jsou významnou součástí česko-kašubských a polsko-kašubských vztahů a byly v roce 2006 i literárně zpracovány.¹³¹

Druhá část ukázek z kašubské poezie je věnována již zmíněnému básníkovi, překladateli a publicistovi W. Budzyszovi (vl. jménem Jan Karnowski). Frinta informuje o básnickově sbírce z roku 1910 *Nowotné spiéwě*, kterou velmi pozitivně oceňuje i po stránce rytmické, neboť autor zachoval ve verších kašubský lidový přízvuk, na rozdíl od Majkowského, jenž se držel zásad polské prozodie. Jeho poezie je čtivá, prostá a upřímná. Mnohé jeho verše jsou vlastenecky zaměřené a plné bolesti a křivdy, kterou pociťoval vůči svému národu. Z této sbírky otiskl Frinta tři teskné básně *Z Hélu*, *Myšlenky Ceynowovy* a *Zrada města svěce r. 1309*. Zajímavá je také tím, že v ní byl poprvé zaveden nový opravený pravopis kašubského jazyka stanovený časopisem *Gryf*, který za pomoci diakritických znamének vyjadřuje výslovnost kašubských samohlásek. Budzysz spolu s Majkowským patřili mezi nejvýznamnější básníky mladokašubského hnutí a kašubské literatury vůbec.

V roce 1925 byl ve sborníku *Slovanský přehled 1914-1924*, jenž byl vydán náhradou za léta válečná, článek *Kašubové*¹³² F. Bałowského informující o historických událostech a germanizačních snahách Německa od roku 1772, kdy připadla kašubská oblast Prusku. Další příspěvky z oblasti kašubistiky se ve *Slovanském přehledu* objevovaly až po první světové válce, zejména ve třicátých letech, kdy se Frinta stal postupně nejprve výkonným redaktorem časopisu (1927-30), v letech 1931-39 odpovědným redaktorem a od roku 1946 do roku 1948 jeho hlavním redaktorem. Autorem těchto příspěvků byl převážně Frinta, jenž i nadále pokračoval v předválečném všestranném a objektivním založení časopisu a v propagování kašubské kultury i prohlubování česko-kašubských vztahů.

¹³¹ SZYMIKOWSKI, Dariusz, *Z dziejów kaszubsko-czeskich. Korespondencja Aleksandra majkowskiego z Antonínem Frintą*. Gdynia 2006.

¹³² SP, 1914-1924, str. 275-278.

9. Závěr

Problematika překladů z polské poezie ve *Slovanském přehledu* v letech 1899 až 1930 je velmi široká. Zahrnuje politické, literární, kulturní a historické souvislosti v česko-polských vztazích. Patří do ní recepce polské literatury v českém prostředí, literární a překladatelská vyspělost obou kultur i charakteristické rysy období od konce 19. století do třicátých let 20. století

Na přelomu 19. a 20. století prožívaly obě literatury nástup generace modernistů, jejichž vzájemné kontakty byly velmi čilé. To se odráželo i na stránkách *Slovanského přehledu*, který soustavně věnoval pozornost polským moderním básníkům. Své místo v časopise však měla i polská romantická poezie, a to přesto, že v Polsku fáze romantizmu již odezněla a utichalo i přesvědčení o nenahraditelné roli poezie při utváření národního vědomí. Čeští překladatelé se k němu však ještě dlouho vraceli. Přepracovávali starší nebo méně kvalitní překlady a vytvářeli nové, dosud chybějící, překlady především předních polských romantiků A. Mickiewicze, J. Słowackého, Z. Krasińského a později populárního C. K. Norwida. Jejich překladatelé publikovali rovněž ve *Slovanském přehledu*. Zájem o polskou poezii, literaturu a kulturu u českých čtenářů podporovala myšlenka slovanské vzájemnosti, kterou propagoval A. Černý. Tato myšlenka však v Čechách na konci 19. století postupně začala ztrácet svůj význam. Žila díky horlivé a obětavé práci nadšenců, jakým byl A. Černý a široký okruh jeho spolupracovníků v Čechách i v zahraničí. Mezi propagátory polské poezie se vedle A. Černého prosadil především překladatel F. Kvapil, publikující ve *Slovanském přehledu*. Polská poezie nechyběla téměř v žádném ročníku. Z šedesáti překladů, otištěných v časopise v letech 1899-1930, na nichž pracovali i další překladatelé, spolupracující s tímto periodikem (P. Maternová, J. Borecký, A. B. Dostal či F. Tropp), byla téměř polovina Kvapilových. Kvapil nejčastěji uveřejňoval verše K. Przerwy-Tetmajera, jenž mu byl jako básník velmi blízký. Byl ze všech básníků v časopise nejvíce překládán a to i P. Maternovou a A. Černým. Několikrát byly ve *Slovanském přehledu* uveřejněny také ukázky z poezie M. Konopnické, romantiků A. Mickiewicze, J. Słowackého, C. K. Norwida a modernistů L. Staffa, S.

Wypiańskiego a J. Tuwima. Několik desítek ukázek z poezie moderních básníků se objevilo na stránkách časopisu alespoň jednou.

Kvalita překladů odpovídala dobovým teoriím i překladatelským technikám generace lumírovců. Byl to především J. Vrchlický, který ovlivnil svou teorií překládání poetických děl (tzv. „rozměrem originálu“) F. Kvapila i další překladatele *Slovanského přehledu*. To v praxi znamenalo aplikovat cizí formu básně do češtiny, snažit se zachovávat její původní metrum, stejné rozložení rýmů, slabik a veršů. Tímto způsobem se však často měnil významový obsah básně. Byla tak uměle prodlužována slova za pomoci předpon či přípon nebo naopak zkracována, a byly vytvářeny zvláštní slovní tvary, staženiny a inverze. To vše působilo často velmi nepřirozeně. Na druhé straně se básníci snažili o co nejvěrnější překlad, což nebylo při snaze dodržovat formu možné. Překladatelé buď překládali co nejvěrněji po stránce obsahové a narušovali formu, a nebo se přikláněli k teorii Vrchlického a narušovali obsah. Mnohé tyto nedostatky především po stránce obsahové nacházíme i v překladech F. Kvapila, J. Boreckého i A. Černého ve *Slovanském přehledu*. Dalším častým problémem byla neschopnost rozeznávat styly různých básnických směrů, nedostatečná znalost polštiny a užívání polonizmů a archaizmů, díky čemuž byly tyto překlady brzy zastaralé. To se týká např. A. Černého překladu Słowackého *Krále Duchy* (SP 1927-1936), J. Boreckého Mickiewiczových *Sonetů krymských* (SP 1899) a především desítek dalších překladů F. Kvapila. Přes tyto nedostatky byla pilná a obětavá práce těchto překladatelů velmi přínosná. Díky *Slovanskému přehledu* stoupala popularita polské literatury v Čechách.

A. Černý se zabýval problematikou všech slovanských národů a výjimkou nebyli ani Kašubové, jejichž poezie se rovněž objevila na stránkách *Slovanského přehledu*. Jejím největším propagátorem byl A. Frinta který v roce 1912 poprvé v časopise uveřejnil poezii básníků mladokašubského hnutí A. Majkowského a W. Budzysze. Společně s A. Černým popularizoval kašubskou kulturu a jazyk a podporoval činnost představitelů mladokašubského hnutí. Tento zájem o kašuby však se smrtí básníka A. Majkowského ve čtyřicátých letech 20. století utichl.

Na stránkách časopisu se objevovaly i překlady z polské prózy, ty však byly v menšině. Značná převaha poezie byla způsobena tím, že v polském literárním vývoji

ještě stále vystupovala „dohasínající“ myšlenka o roli básníka jako „služebníka a věštce“ národa, které se tolik bránila nová generace modernistů. Teprve postupně začala v Polsku převládat prozaická tvorba nad básnickou. Překlady z polské poezie hrály významnou roli při seznamování českého publika s polskou literaturou i kulturou. Měly nejen vzdělávat, ale i v duchu myšlenky slovanské vzájemnosti probouzet nadšení a zájem o Polsko. To se díky neúnavné práci překladatelů *Slovanského přehledu* poměrně dařilo, přestože musel časopis často bojovat především ve svých počátcích o přežití.

9.1. Streszczenie

Problematyka przekładów poezji polskiej prezentowanych na łamach *Przeglądu Słowiańskiego* w latach 1899–1930 jest bardzo obszerna. Znajdują w niej odzwierciedlenie polsko-czeskie związki polityczne, kulturalne, literackie i historyczne. W jej zakres wchodzi także takie zagadnienia jak zainteresowanie i odbiór polskiej literatury w środowisku czeskim, językowa i literacka dojrzałość obu kultur, jak również charakterystyczne cechy tego okresu.

Na przełomie XIX i XX w. obie literatury przeżywały okres aktywnego wejścia na scenę literacką młodej generacji modernistów, utrzymujących pomiędzy sobą żywe kontakty. Fakt ten znalazł wyraźne odbicie także w *Przeglądzie Słowiańskim*, regularnie prezentującym polskich modernistów. Pomimo tego, że w Polsce okres romantyzmu już przebrzmiał i osłabło przekonanie niezastąpionej roli poezji w kształtowaniu świadomości narodowej, na łamach tego czasopisma poczesne miejsce nadal znajdowała poezja romantyczna. Czescy tłumacze jeszcze długo do tego okresu powracali. Powtórnie przekładano starsze albo mniej udane tłumaczenia, prezentowano także dotąd czeskiej publiczności nieznane utwory Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego czy Cypriana Kamila Norwida. Tłumaczenia ich dzieł publikowano także w *Przeglądzie Słowiańskim*. Zainteresowanie polską literaturą i kulturą wzmacniane było ideą słowiańskiej wzajemności, propagatorem której był Adolf Černý. Jednakże pod koniec XIX w. koncepcja ta zaczęła tracić na znaczeniu. Podtrzymywana była wyłącznie dzięki entuzjastom takim jak A. Černý i szeroki krąg jego współpracowników w Czechach i za granicą. W gronie propagatorów polskiej poezji obok A. Černego na czoło wysunął się František Kvapil, który również publikował na łamach *Przeglądu Słowiańskiego*. Poezja polska pojawiała się niemalże w każdym roczniku tego czasopisma. Z sześćdziesięciu tłumaczeń opublikowanych w latach 1899–1930, niemalże połowa była dziełem F. Kvapila.

Kvapil najczęściej prezentował wiersze najbliższego mu polskiego poety, Kazimierza Przerwy-Tetmajera. Twórca ten był także artystą najczęściej

pojawiającym się w translatorskim dorobku A. Černego i P. Maternovej. Kilkakrotnie w *Przeglądzie Słowiańskim* publikowane były wiersze popularnej w Czechach Marii Konopnickiej, jak też A. Mickiewicza, J. Słowackiego, C. K. Norwida oraz modernistów: Leopolda Staffa, Stanisława Wyspiańskiego i Juliana Tuwima. W kilkudziesięciu przekładach przynajmniej raz zaprezentowano także twórczość innych polskich modernistów.

Jakość przekładów była adekwatna do ówczesnych teorii i technik tłumaczeń generacji „lumírowców”. Prym tutaj wiódł Jaroslav Vrchlický, który swoją teorią tłumaczenia podług tak zwanych „rozmiarów oryginału”, wywarł silny wpływ na F. Kvapila i innych translatorów tego okresu. W praktyce odznaczało to przeniesienie obcej formy wiersza na język czeski, co polegało na zachowaniu oryginalnego rytmu, jak również takiego samego rozkładu rymów, sylab i wierszy. W następstwie tego często jednak wiersze zatracaly swoją pierwotną treść. Aby temu zapobiec, sztucznie tworzono słowa za pomocą przedrostków i przyrostków, lub wręcz przeciwnie, skracano je, tworząc całkiem nowe słownictwo lub nienaturalne skróty. Z drugiej strony poeci starali się jak najwierniej przetłumaczyć oryginalne dzieło, co przy wymogu równoczesnego zachowania formy było często niemożliwe. Wiele tych niedociągnięć, przede wszystkim pod względem treści, pojawia się także w przekładach F. Kvapila, A. Černego i J. Boreckiego publikowanych na łamach *Przeglądu Słowiańskiego*. Kolejne problemy stanowiła niezdolność rozróżnienia stylów poszczególnych poetyckich prądów, niewystarczająca znajomość języka polskiego, jak również używanie polonizmów czy archaizmów, w następstwie czego przekłady te niedługo po publikacji stawały się przestarzałe. Dotyczy to na przykład tłumaczenia A. Černego - *Króla Duchy* J. Słowackiego, J. Boreckiego - *Sonetów krymskich* A. Mickiewicza oraz wielu tłumaczeń F. Kvapila. Mimo tych niedociągnięć ofiarna praca wspomnianych tłumaczy była zjawiskiem bardzo pozytywnym. To właśnie w wielkiej mierze dzięki nim i redakcji *Przeglądu Słowiańskiego* udało się w Czechach spopularyzować literaturę polską.

A. Černý zajmował się problematyką wszystkich słowiańskich narodów. Dlatego obok poezji polskiej w czasopiśmie prezentowana była również poezja kaszubska. Jej największym propagatorem był Antonin Frinta, który na stronach

Przeglądu Słowiańskiego po raz pierwszy przedstawił czeskim czytelnikom wiersze przedstawicieli młodokaszubskiego ruchu narodowego: Aleksandra Majkowskiego i Wosia Budzysza (Jan Karnowski). Czasopismo do Kaszubów i związanej z nimi problematyki nastawione było bardzo pozytywnie. Na łamach *Przeglądu* propagowano ich kulturę, wspierano działalność kaszubskiego ruchu narodowego oraz rozwijanie zagrożonej germanizacją kaszubszczyzny.

A. Černý przedstawiał na łamach czasopisma również przekłady polskiej prozy, jednak te należały do mniejszości. Wyraźna przewaga poezji wynikała z panującego jeszcze w Polsce przekonania, o dominującej roli poety jako wieszczki służącego swojemu narodowi, czemu tak zdecydowanie sprzeciwiali się moderniści.

Przekłady z polskiej poezji odegrały wielką rolę w zapoznawaniu czeskich czytelników z polską literaturą i kulturą. Ich celem było nie tylko informować, ale także w imię słowiańskiej wzajemności rozbudzać zainteresowanie Polską. Dzięki poświęceniu tłumaczy *Przeglądu Słowiańskiego* w dużym stopniu się to udało, pomimo, że czasopismo często musiało walczyć o przeżycie, zwłaszcza w początkach swojego istnienia.

10. Prameny a literatura

10. 1. Literatura a tištěné prameny

Bartoš, Otakar, *Adolf Černý a Polsko*. In: *Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Sborník k 600. výročí Jagellonské university v Krakově*. Praha 1964, str. 211-231.

Bartoš, Otakar, *Adolf Černý jako překladatel*. In: *Sborník slavistických prací, Universita Karlova, Praha 1958*, str. 101-108.

Bartoš, Otakar, *K problematice historického vývoje překládání z polštiny do češtiny, Slavia Occidentalis*. Poznaň 1964, díl 24, str. 3-23.

Bečka, Jiří, *Západoslovanské literatury v českém prostředí do roku 1918*. Sborník studií, Praha 2003.

Bečka, Josef, *Polské písemnictví ve světle českých překladů, I. Do českého obrození*. In: *Česko-polský sborník vědeckých prací II*. Praha 1955, str. 149-183.

Beránková, Milena, *Dějiny československé žurnalistiky*. díl I. Praha 1981.

Brtník, Václav, *Kronika– PhDr Jaromír Borecký*. Slovesná věda, roč IV, 1951, str. 84-85.

Brtník, Václav, *O Jaromíru Boreckém*. Literární rozhledy, roč. XIII, 1928-1929, str. 245-246.

Černý, Adolf, *František Kvapil*. Almanach české akademie věd a umění, roč. XXXVI, 1926, str. 229-241.

Česká poezie XIX věku, díl IV, díl V, Praha, 1899, str. 337-354, 373-388.

Dorovský, Ivan, *Všeslovan Adolf Černý-Jan Rokyta*. Slovanský jih, roč. VI, č. 5, str. 3-13.

Dvořáčková, Vlasta, *Dva průkopníci česko-polského přátelství*. Slovanský přehled, 1956, roč. XLII, str. 25-26.

Frinta, Antonín, *Z Kašubské poezie*. Slovanský přehled, roč. XIV, 1912, str. 347-355.

Grabowski, Tadeusz, Stanisław, *Adolf Černý. Życie Słowiańskie*, 1947, č. 2, str. 169-173.

Grabowski, Tadeusz, Stanisław, *Doctori honoris causa-Adolpho Černy*. Przegład Zachodni, 1948, č. 3, str. 275-279.

Grabowski, Tadeusz, Stanisław, *Adolf Černý–Jan Rokyta (1864-1952)*. In: Sbornik v čest na akademik Alex. Teodorov-Balan. Sofja 1955, str. 213-223.

Grabowski, Stanisław, Tadeusz, *Pół wieku „Slovanskiego přehledu“*. Slavia Occidentalis, Poznań 1967, díl 26., str. 282-283.

Herman, Karel, *Slovanský přehled 1898-1967, (Bibliografická příručka) sv.5*.

Hnízdová, Radoslava, *Adolf Černý bibliografický soupis publikovaných prací*. Praha 1998.

Jaroszewicz-Kleindienst, Barbara, *W kregu polonofilskiej działalności Edwarda Jelínka*. Wrocław 1968.

Jaroszewicz-Kleindienst, Barbara, *Polonica Edwarda Jelínka i jego polskich współpracowników w „Slovanskim sborníku“*. Slavia Occidentalis, díl 24, Poznań 1964, , str. 105-127.

Jechová, Hana, *Několik poznámek o překládání romantické poezie*. Slovo a slovesnost, roč. XVIII, 1957, str. 42-50.

Jelínek, Edvard, *Honorata z Wiśniowských Zapová zápisky z rodinné korespondence a vlasteneckých vzpomínek*. Praha 1894.

Kaleta, Petr, *Adolf Černý a Slovanský sborník. K počátkům jeho badatelské činnosti o Lužických Srbech*. Národopisná revue, 2004, č.3, str. 164-170.

Kaleta, Petr, *Serbske džela Adolfa Černeho w Slovanskim přehledže*. In: Praha a Lužičtí Srbové, Sborník z mezinárodní vědecké konference ke 140. výročí narození Adolfa Černého. Praha 2005, str. 34-41.

Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny. Warszawa 1984.

Lexikon české literatury, A-G, Praha 1985. H-J, Praha 1993. K-L, Praha 1993. M-O, Praha 2000. P-Ř, Praha 2000.

Kapitoly z dějin vzájemných vztahů národů ČSR a SSSR, Sborník prací vydaný péčí Československo-sovětského institutu ČSAV, Praha, 1958.

Kardyni-Pelikánová, Krystyna, *Uwiedzeni przez polską literaturę*. Warszawa 2003.

Králík, O., *K překládatelské teorii a praxi*. Slovo a slovesnost, XVIII, 1957, str. 106-111.

Krásnohorská, Eliška, *Nové písemnictví*. Osvěta, roč. XXXII, 1902, str. 447-449.

Krejčí, Karel, *Dějiny polské literatury*. Praha 1953.

Krejčí, Karel, *Polská literatura ve vírech revoluce*. Praha 1949.

Krejčí, F. V., *František Kvapil: Zpěvy knížecí*. Rozhledy, 1897, č. 6, str. 847-848.

Krystýnek, Jiří, *České překlady z polské literatury v letech 1914-1930*. Sborník Filosofické fakulty Brněnské university. 1964, str. 79-96.

Krystýnek, Jiří, *Polské vlivy ve válečné a poválečné tvorbě Františka Kvapila, Vlivy polské literatury a její recepce českých zemích v letech 1914-1930*. In: *Z dějin polsko-českých literárních vztahů*. Brno 1966. str. 61-66.

Kunz, Pavel, *Posudky*. Literární listy, roč. XVIII, 1897, str. 220-226.

Kvapil, Miroslav, *Moderna ve slovanských literaturách*. Praha 1988.

Levý, Jiří, *České teorie překladu*. Praha 1957.

Lotko, Edvard, *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*. Praha 1986.

Macek, Josef, *Češi a Poláci v minulosti*. díl I, Praha 1964.

Magnuszewski, Józef, *Stosunki polsko-czeskie na końcu XIX i na początku XX wieku*. Wrocław 1951.

Masaryk, T. G., *Úvahy a kritiky, Jaroslav Vrchlický*. Naše doba, roč. II, 1895, str. 558-570, 559-669.

Maternová, Pavla, *Na loži posledním*. Světozor, 1923, str. 438.

Mordawski, Jan, *Statystyka ludności kaszubskiej*. Gdańsk 2005.

Niedziela, Zdzisław, *Kierunki rozwojowe czeskiej poezji modernistycznej schyłku XIX wieku*. Kraków 1974.

Niedziela, Zdzisław, *Adolf Černý*. Ruch Literacki, 1978, č. 4/5, str. 293-295.

Novák, Arne, *Čest předchůdce (k sedmdesátce Jaromíra Boreckého)*. Lidové noviny, 6. 8. 1939, str. 9.

Novák, Arne, *Pavla Maternová*. Lidové noviny, 21. 4. 1923, str. 7.

Novák, Arne, *Přehledné dějiny literatury české*. Brno 1995.

Novotný, Miloslav, *České osvobození a lyrika Františka Kvapila*. Zvon, 1925, str. 328-329.

Palias, Gustav – Zelinka, Vojtěch, *Obrazové dějiny literatury české*. díl II, Praha 1926.

Patera, B., *Mladé štěstí*. Beseda učitelská, 1896, str. 38-39.

Petr, Jan, *K otázce překladů Prešernových básní do češtiny*. Slovanský přehled, roč. XLIX, 1963, str. 222-223.

Petr, Jan, Hnízdová, Radoslava, *Bibliografický soupis vědeckých prací prof. PhDr. Antonína Frinty a přehledem jeho činnosti*. Praha 1970.

Pešat, Zdeněk, *Léta 1886-1897 v české literatuře*. Česká literatura, roč. IV, 1956, str. 294-321.

Pražák, Albert, *František Kvapil (k padesátinám)*. Zlatá Praha, roč. 22, 1905, str. 201.

Pražák, Albert, *Slovanská povaha díla F. Kvapila*. Slovanský přehled, roč. VII, 1905, str. 196-207.

Pravda, A. (A. Černý), *Statistika Kašubův*. Slovanský přehled, roč. II, 1900, str. 31-36.

Řeháček, Luboš, *Česko-polské vztahy v oblasti jazykovědy v období Varšavské hlavní školy*. Práce z dějin slavistiky XVII, Praha 1994, str. 79-90.

Slovanský přehled 1899-1930.

Śliziński, Jerzy, *Stosunki literackie polsko-czeskie i polsko-słowackie 1890-1939*. Wrocław 1978.

Sobotková, Marie, *Studie z polské a české literatury pět století v historii česko-polských literárních souvislostí*. Olomouc 2002.

Tichý, František, *Ženy a milenky slovanských básníků*. Literární rozhledy, roč. XIV, 1893, str. 107-108.

Theer, Otakar, *František Kvapil (K padesátým narozeninám)*. Lumír, 1905, str. 228-232.

Theer, Otakar, *František Kvapil: Životem k ideálu*. Lumír, roč. XXIX, 1901, str. 267.

Vykoukal, F. V., *Z života a působení slovanských básníků*. Osvěta, roč. XXXI, 1901, str. 558-559.

Vymazal, František, *Polská a lužicko-srbská poezie*. Brno 1878.

Tuček, Alexandr, *Fr. Kvapil: Životem k ideálu*. Zvon, roč. I, 1901, str. 370.

Vydra, Bohumil, *Literatura kašubská*. Literární rozhledy, 1931, č. 10, str. 334.

Ulbrechtová-Filipová, Helena, *Západoslovanské literatury v českém prostředí ve 20. století*. Sborník studií. Praha 2004.

Vodička, Felix, *Dějiny české literatury II literatura národního obrození*. Praha 1960.

Zákrejs, František, *Nové písemnictví*. Osvěta, roč. XIV, 1884, str. 186-192.

Žáček, Václav, *Češi a Poláci v minulosti*. díl II, Praha 1964, Praha 1976.

10. 2. Archivní prameny

- A) Doctoris Philosophiae Honoris Causa Adolphum Černý. Archiwum UJ Kraków. Akta Senatu Akademickiego. S III 847.
- B) Dopis A. Černého Józefu Dąbrowskému, děkanovi Humanitní fakulty Jagellonské univerzity v Krakově. Archiwum UJ Kraków. Akta Senatu Akademickiego. S III 847.
- C) Dopis E. Jelínka A. Černému ze 17. 12 1887, osobní fond A. Černého-Rokyty. Archív akademie věd ČR.
- D) Portrét A. Černého. Pamětní kniha 1870-1913, fond Učitelského ústavu, inv. č. 1, kartaň č. 1, Státní okresní archív Hradec Králové.

11. Seznam zkratek

A AV ČR – Archív Akademie věd ČR

ČČM – Časopis českého Museum

SP – Slovanský přehled

SO - Slovanský obzor

SSb – Slovanský sborník

UJ – Univerzita Jagellonská v Krakově

Přílohy

Č. 1. Portrét E. Jelínka

Č. 2. Portrét A.Černého

Č. 3. Obálka *Slovanského přehledu* s alegorií Slavie A. Grottgera.

Č. 4. Doctoris Philosophiae Honoris Causa Adolphum Černý, Archiwum UJ. Akta Senatu Akademickiego. S III 847.

Č. 5. Dopis A. Černého děkanovi Humanitní fakulty Jagellonské univerzity Józefu Dąbrowskému. Archiwum UJ. Akta Senatu Akademickiego. S III 847.

Č. 6. Portrét F. Kvapila

Č. 7. Portrét P. Maternové